Літаратурная Беларусь

Выпуск №2 (138)
(люты)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Змест

Людміла Паўлікава-Хейдарава: «Мяне выхоўвала класіка...»

— Шаноўная Людміла Фёдараўна, у выдавецтве «Кнігазбор» у серыі «Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»» выйшла Вашая новая кніга «Прыступкі да Храма Святога Духа». Чым яна адметная?

— «Прыступкі да Храма Святога Духа» — вынік майго 35-гадовага творчага шляху ў паэзіі. Такую кнігу немагчыма было ўвасобіць ні ў адным з маіх ранейшых зборнікаў паэзіі. Увогуле, да гэтай кнігі мне патрэбна было дажыць і дарасці. Патлумачу. Шлях, даўжэйшы ад узросту Хрыста, мае быць асэнсаваны. У часе гэтага асэнсавання мне адкрылася, што шмат вершаў з маіх папярэдніх зборнікаў паэзіі маюць працяг або развіццё ў часе, думцы, настрої, месцы дзеяння... Праца над новай кнігай вымагала зрабіць гэта відавочным і для чытача. Таму кніга «Прыступкі...» не ўтрымлівае раздзелы, якія б адпавядалі храналагічнай паслядоўнасці выхаду папярэдніх зборнікаў і напісання новых вершаў. Яна як бы падзеленая па светах, у якіх паралельна жыве душа. Сама я ўспрымаю «Прыступкі...» як плоць дыялектыкі паэзіі і часу ў маім жыцці. Думаю, што так і павінна было стацца, бо гэтая кніга — вынік не толькі мастацкага, але і духоўнага пераасэнсавання...

— Каго Вы лічыце сваімі настаўнікамі ў літаратуры, творчасць якіх пісьменнікаў найбольш паўплывала на станаўленне Вас як творцы?

— Найперш выхоўвала класіка. Сусветная. Яна фармавала густ, не забіваючы штампамі маю галаву, шчыльна занятую задачамі сістэмнага праграмавання і электронікі. Дарэчы, асаблівасць класікі якраз у тым, што яна не карыстаецца штампамі, хаця спараджае іх. Класіка адчыніла акно майго жыцця ў краіну высокай Паэзіі. Але дзверы ў гэтую краіну мне адчыніла

мая першая публікацыя ў часопісе «Маладосць», якая адразу атрымала прэмію часопіса за год. На тую пару аддзелам паэзіі ў часопісе загадваў Пятрусь Макаль. Я працавала тады вядучым канструктарам у адным з беларускіх НДІ, мела навуковыя працы ў галіне прыкладной матэматыкі і яшчэ не мела намеру мяняць напрамак прафесійнай дзейнасці. Але ўрокі прыгожага пісьменства, падараваныя мне выбітным паэтам, сталіся неацэннымі ў маім лёсе. Я адкрывала для сябе зіхоткае, жывое слова Барадуліна. Неўзабаве ён, малады, усмешлівы, чупрыністы, запрасіў мяне пачытаць вершы для тэлепраграмы «Літаратурная Беларусь», якую потым вяла і я. Захапляла, несла па прасторах Радзімы трывожная, глыбокая, як цёмная плынь, паэзія Караткевіча, якога заспела пабачыць і паслухаць на яго ным 50-годдзі. А яшчэ нечакана сучасныя, мудрыя паэтычныя пошукі і знаходкі Максіма Танка, які праз некалькі гадоў павіншуе мяне з уступленнем у Саюз пісьменнікаў... Я пачувала сябе накшталт Алісы ў Краіне цудаў. Далей была самаадукацыя, якой паспрыяў пераход на працу ў высокапрафесійны склад супрацоўнікаў літаратурна-драматычнай рэдакцыі БТ. На чале Дзяржтэлерадыё тады стаяў Генадзь Бураўкін. Зайздрошчу сабе ў тым часе. Адкрыццё за адкрыццём! Гутаркі і праграмы з пісьменнікамі, мастакамі, артыстамі, рэжысёрамі, гісторыкамі... Кніг на маім пісьмовым стале было вышэй ад галавы...

ТАЯМНІЦА СПАКОЮ,
або КОЖНЫ МАЕ СВАЁ МЕСЦА
Ў КОЛЕ ЖЫЦЦЯ

Гарэць пісьмёны вогненных разлогаў —
нябёс вячэрніх патаемны сказ.
Не ўчуць, не разгадаць яго падчас.
Каму ён? Што ў ім? Жальба ці наказ?
О, як жа зразумець патрэбна многа,
каб нехта потым зразумеў і нас.

— Распавядзіце, калі ласка, што ў Вашых найбліжэйшых творчых планах?

—...Недзе бліз сярэдзіны XVII-га стагоддзя адбываюцца падзеі рамана, над якім зараз працую. Гэта новы для мяне напрамак творчасці. Не зважаючы на тое, што раман у першую чаргу прыгодніцкі, прывязка да XVII-га стагоддзя абавязвае. Магчыма, гэта адзін з самых лёсавызначальных для нашай зямлі перыядаў гісторыі. Калі зважыць на тое, што цяпер мы знаходзімся на адлегласці прыблізна ў 360 гадоў ад таго часу — лічба, якая ўвасабляе поўнае кола, лічба завершанасці, — дык маем быць сведкамі таго, што перыяд залежнасці ад вынікаў тагачасных падзей губляе моц. Але гэта матэрыял ужо для ўвагі прафесійных гісторыкаў і нават астролагаў. А мая шматгадовая праца над раманам пакуль што недзе на сярэдзіне, хаця касцяк ужо складзены. Магчыма, гэты касцяк будзе прапанаваны на публікацыю ў якасці аповесці, каб зацікавіць спонсараў на выданне рамана. Трэба загадзя думаць і пра гэты бок сучаснай рэчаіснасці...

І ўсё-ткі прыярытэт паэзіі ў маёй творчасці непахісны. Некалькі гадоў таму ў часопісе «Маладосць» былі надрукаваныя ўрыўкі з рукапісу маёй кнігі іцзін-секстэтаў «Вечаровае веча». У 2012 годзе на маім творчым вечары Алесь Разанаў зрабіў слушнае даследаванне яе матэрыялу, што натхніла мяне на далейшую працу над кнігай.

Нядаўна часопіс «Роднае слова» змясціў цікавы навуковы артыкул Тацціяны Барысюк «Варажбітныя «іцзін-шасціраднковікі» Людмілы Паўлікавай-Хейдаравай як новая форма верша». Кніга, сапраўды, атрымалася нечаканай не толькі ў беларускай літаратуры, бо іншых прыкладаў такой працы невядома. Калі ўсе ведаюць, што такое вянок санэтаў, дык бінарную аперацыю з дзвюма рыфмамі ў шасціраднковым вершы наўрад ці хто браў за мэту ў паэзіі. Атрымалася 64 шасціраднковікі (секстэты), што адпавядае 64-м гексаграмам Кнігі Пераменаў (Іцзін), дзе шэсць рысаў кожнай гексаграмы ўтрымліваюць адзін або два тыпы: разрывістую (жаночую) і суцэльную (мужчынскую). Так прыйшла ідэя скласці паэтычную кнігу іцзін-секстэтаў, дзе кожны шасціраднковік мае дзве або адну рыфму, якая адпавядае, да таго ж, мужчынскаму або жаночаму канчатку слова на рыфме.

Кніга «Вечаровае веча» ўжо мае сваіх прыхільнікаў, пабачыць цалкам выданне поўнай кнігі іцзін-секстэтаў можна будзе ў наступным годзе. Але хто ведае тое? Галоўнае — творчасць. Яна патрабуе натхнення, спакою і працы, калі ведаеш, што ўсё, назбіранае вопытам, назапашанае ў думках і ў душы, аддаецца без астачы...

Алесь Сачанка
Фота www.lit-bel.org.

Дзмітрый Бугаёў: з архіву СБП

Вядомы крытык і шмат каму памятны выкладчык-літаратуразнаўца адышоў у вечнасць перад новым годам на 89-м годзе жыцця. Каб прыгадаць Дзмітрыя Якаўлевіча, прапануем некалькі старонак з яго даўнішняй асабовай справы, што захоўваецца ў архіве Саюза беларускіх пісьменнікаў, сябрам якога ён быў амаль 60 гадоў...

Адкрывае «справу» аўтабіяграфія, уласнаручна напісаная Дзмітрыем Бугаёвым 20 мая 1961 года.

«Нарадзіўся 12 студзеня 1929 г. у в. Сычык Крычаўскага раёна Магілёўскай вобласці ў сям'і селяніна. У 1936 годзе пайшоў у школу. Да Айчыннай вайны скончыў 5 класаў Губіншчанскай школы. У час нямецкай акупацыі знаходзіўся ў роднай вёсцы, памагаў маці па гаспадарцы.

Пасля вызвалення нашай мясцовасці Савецкай Арміяй зноў працягваў вучобу і ў 1945 г. скончыў сямігодку. У 1945-1948 гг. вучыўся ў Магілёўскім педвучылішчы. Потым працаваў настаўнікам пачатковых класаў Крытышынскай школы (Іванаўскі раён, Брэсцкая вобласць) і завочна вучыўся на факультэце мовы і літаратуры ў Магілёўскім педінстытуце. У 1949-м перайшоў на стацыянар і ў 1952-м скончыў Магілёўскі педінстытут. У 1952–1955 гг. займаўся ў аспірантуры пры Мінскім педінстытуце імя А. М. Горкага. З 1955 па 1959 г. працаваў у якасці старшага выкладчыка кафедры літаратуры ў Мазырскім педінстытуце. Летам 1959 г. перайшоў на працу ў Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, дзе працую і цяпер.

20 мая 1961 г. Д. Бугаёў»

Як і было прынята, у Саюз пісьменнікаў Дз. Бугаёва рэкамендавалі калегі па цэху, а менавіта творцы літаратурнай крытыкі. У дадзеным выпадку імі сталі Алесь Адамовіч, Рыгор Бярозкін і Янка Казека. Усе тры дакументы (што было не заўсёды) належаць да аднаго часавага прамежку: мая 1961 года.

«Рэкамендацыя.

Бугаёў Д. Я. — адзін з тых, для каго літаратуразнаўства, крытыка — прызванне. У яго працах і артыкулах аб творчасці М. Лынькова, І. Шамякіна, аб стылі прозы 20-х гг., аб манаграфіях і зборніках літаратуразнаўцаў заўсёды прысутнічае пафас сцвярджання ці адмаўлення, ні ў адным сваім слове ён не абыякавы. Пры гэтым ён дастаткова эрудыраваны, каб судзіць аб літаратурных з'явах у іх гістарычнай сувязі з іншымі з'явамі, у ацэнцы літаратурных твораў заўсёды зыходзіць з патрабаванняў самога жыцця, прынцыпова адмаўляючы кан'юнктуршчыну і неаб'ектыўнасць у літаратурным жыцці. Тав. Бугаёў Д. Я. валодае добрым эстэтычным густам, піша жыва, цікава, ён закаханы ў мастацкае слова свайго народа.

Лічачы тав. Бугаёва Д. Я. ідэйна і па таленту сталым літаратарам, рэкамендую яго ў члены Саюза пісьменнікаў.

Член Саюза пісьменнікаў Алесь Адамовіч.

Членскі білет №4025.

14 мая 1961 г.»

«Рэкамендацыя.

Дзмітрый Бугаёў з'яўляецца адным з найбольш таленавітых прадстаўнікоў маладой беларускай крытыкі. Упершыню выступіўшы ў рэспубліканскім друку некалькі год таму назад, Дзм. Бугаёў адразу звярнуў на сябе ўвагу як удумлівы, кваліфікаваны літаратар. Яго артыкулы і рэцэнзіі па самых розных пытаннях беларускай савецкай літаратуры вылучае глыбокая павага да фактаў, добрае веданне іх, умельства разглядаць кожную літаратурную з'яву ў перспектыве агульнага развіцця літаратуры.

Дзм. Бугаёў піша жыва, зацікулена, эмацыянальна, мінаючы збітыя формулы літаратуразнаўчага жаргона. Ён — крытык-чытач у лепшым сэнсе гэтага слова, г.зн. крытык, які актыўна і непасрэдна ўспрымае кнігу, умее зрабіць гэта сваё чытацкае ўспрыманне твора неад'емнай часткай яго аналізу, зыходным пунктам аналізу.

Лічу, што Дзмітрый Бугаёў заслугоўвае таго, каб быць прынятым у члены Саюза пісьменнікаў, бо ён — чалавек з талентам і будучыняй.

Бярозкін Рыгор Саламонавіч,

Член ССП з 1939 года, членскі білет №4036.

25-V-1961 г.»

«Рэкамендацыя.

Бугаёў Д. Я. выступае з крытычнымі артыкуламі і літаратуразнаўчымі працамі на старонках рэспубліканскіх часопісаў і газет з 1957 года. За гэты час ён апублікаваў шэраг цікавых, змястоўных артыкулаў, прысвечаных галоўным чынам сучаснай беларускай прозе. Артыкулы гэтыя сведчаць аб добрым эстэтычным гусце і тэарэтычнай падрыхтоўцы аўтара, аб яго прынцыповасці ў ацэнцы літаратурных з'яў і вострым адчуванні сучаснасці.

Аналізуючы мастацкія творы, Д. Бугаёў шмат увагі аддае пытанням літаратурнага майстэрства, раскрыццю стылявых асаблівасцей творчасці беларускіх празаікаў (артыкулы аб творчасці М. Лынькова, І. Шамякіна, В. Быкава і іншых беларускіх пісьменнікаў). Крытык актыўна ўдзельнічае ў літаратурным жыцці рэспублікі.

Ведаючы Д. Бугаёва як таленавітага, прынцыповага крытыка, рэкамендую яго для прыёма ў члены Саюза пісьменнікаў.

Член Саюза пісьменнікаў, членскі білет № 4091,

Я. Казека (Іван Дарафеевіч Казека)

10 мая 1961 г.»

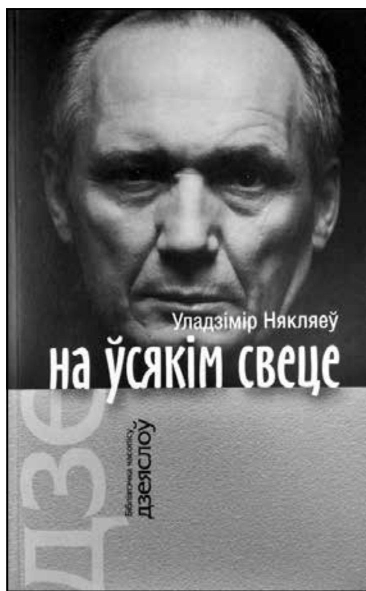
14 красавіка 1961 года кандыдатура Дзмітрыя Бугаёва абмяркоўвалася і на паседжанні секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР. Апошняя таксама дала сваю станоўчую рэкамендацыю Праўленню Саюза пісьменнікаў.

Са справы, якую пасля выгнання з Дома літаратара (і яго архіваў) захавалі супрацоўнікі Саюза беларускіх пісьменнікаў, становіцца відавочным, што «галоўным хросным бацькам» Дзмітрыя Якаўлевіча Бугаёва пры прыёме ў Саюз быў Алесь Адамовіч. На секцыі крытыкі ён выступіў з дакладам пра кандыдата, а 12 чэрвеня Алесь Адамовіч прадставіў Дзмітрыя Бугаёва на Прэзідыуме Праўлення СП, які паставіўся да таленавітага і прынцыповага крытыка станоўча і прыняў Дзмітрыя Бугаёва ў творчую арганізацыю.

lit-bel.org

Уладзімір Някляеў: на ўсякім свеце

«На ўсякім свеце» — так называецца новая кніга прозы Уладзіміра Някляева.

У ёй адзінаццаць апавяданняў і дзве прыпавесці. Хаця падзел на гэтыя жанры даволі ўмоўны, асабліва калі казаць пра такога літаратара, як Уладзімір Някляеў. Ён дэбютаваў вершамі і шырокае прызнанне займеў за паэтычныя зборнікі. Але проза не адпускае Някляева ўжо не першы год...

«Што б ні казалі, ні плялі, мы не ў зямлі, а на зямлі!» — напісаў Уладзімір Някляеў у адным з вершаў. У ягоных творах увогуле як бы няма памерлых. Усе — жывыя. Не Ў зямлі, а НА зямлі, не Ў небе, а ПАД ім. І гэта не толькі дае чытачу адчуванне цэласнасці свету, але і дазваляе аўтару ствараць неверагодныя, фантастычныя — і ў той жа час на дзіва рэальныя сюжэты, што і стала зместам кнігі «На ўсякім свеце».

Светаў, як вядома, два — гэты і той. У прыпавесці, якая дала назву кнізе, яны злучыліся ў адзін. Усе памерлыя на Дзяды прыйшлі жывымі да сваёй роднае хаты, і галоўны герой зусім не дзівіцца, пабачыўшы гэткую фантасмагорыю...

У адным з інтэрв'ю аўтар сказаў, што гэтым творам ён хацеў сабраць у адным месцы ў адным часе ўсю сваю сям'ю. «...ма́ю на ўвазе сям'ю з дзядамі, прадзедамі, прапрадзедамі і гэтак далей у глыбіню стагоддзяў. Гэта спроба праз аб'яднанне маёй крэўскай сям'і (Уладзімір Някляеў родам з Крэва) аб'яднаць у адну сям'ю ўсю Беларусь».

Фантазійнага ў новай кнізе шмат. Чаго варты хаця б шчымлівы сюжэт пра тое, як намаляваная на капоце машыны малпа ў крытычны момант ажывае і ратуе з-пад колаў дзіця («Што да чаго?»).

Ці спрадвечная гісторыя братазабойства, наноў пераказаная праз дачыненні катоў, якая так і называецца — «Каты». Альбо шчымлівы сюжэт пра каханне й нянавісць акторкі і палкоўніка ў «Школе танцаў».

Гэтыя ды некаторыя іншыя апавяданні можна назваць паэтычным рэалізмам, але ўсялякія намёкі на паэтычнасць знікаюць у творах, сказаных на нядаўнім суровым жыццёвым досведзе аўтара. Асабліва суровым у апавяданні «Змены сувязяў», якое напісана пад час хатняга арышту, якім яму замянілі турэмнае зняволенне ў гэтак званай «амерыканцы», куды Уладзіміра Някляева звязенілі ў дзень прэзідэнцкіх выбараў-2010.

Актыўныя допыты — так, аказваецца, называюцца катаванні, якімі з вязня следчы спрабуюць здабыць патрэбныя прызнанні. Парог болю — таксама мяжа паміж гэтым светам і тым. Паміж ахвярай і катам. Паміж праўдзівым і злачынцам. Паміж жыццём і літаратурай.

Кніга выйшла ў бібліятэчцы часопіса «Дзеяслоў». І яна ўжо ёсць у незалежных кнігараспаўсюднікаў ды некаторых мінскіх кнігарнях.

Валянціна Аксак, Радыё Свабода.

Фестываль духоўнай песні і паэзіі ў Гародні

Вечарына духоўнай песні і паэзіі прайшла ў Гародні з удзелам літаратараў, музыкаў, як мясцовых, так і гасцей з Менска.

Імпрэза прайшла менавіта тады, калі ў Гародні распачынаўся Міжнародны XVII фестываль праваслаўных пяянняў «Каложскі дабравест».

— Чым не нагода паказаць духоўныя здабыткі сучасных беларускіх паэтаў, — адзначыў паэт Юрка Голуб: — Паэзія і рэлігія — яны ў наш час ідуць нeяк у адным рэчышчы, я так гэта разумею і ўсведамляю. Гэта стала фактам. Але фактам духоўным. Асабліва прыемна, што і моладзь пацягнулася вось у гэтым рэчышчы ў сваёй творчасці. І чытач гэта заўважыў і ацаніў. І паэтычныя кнігі, асабліва моладзі, не залежваюцца на кніжных паліцах.

Ад імя Саюза беларускіх пісьменнікаў намеснік старшыні Усевалад Сцебурака павіншаваў з адкрыццём Міжнароднага фестывалю і паэтычнай імпрэзай усіх слухачоў, якія запоўнілі залу па вуліцы Акадэмічнай, 2.

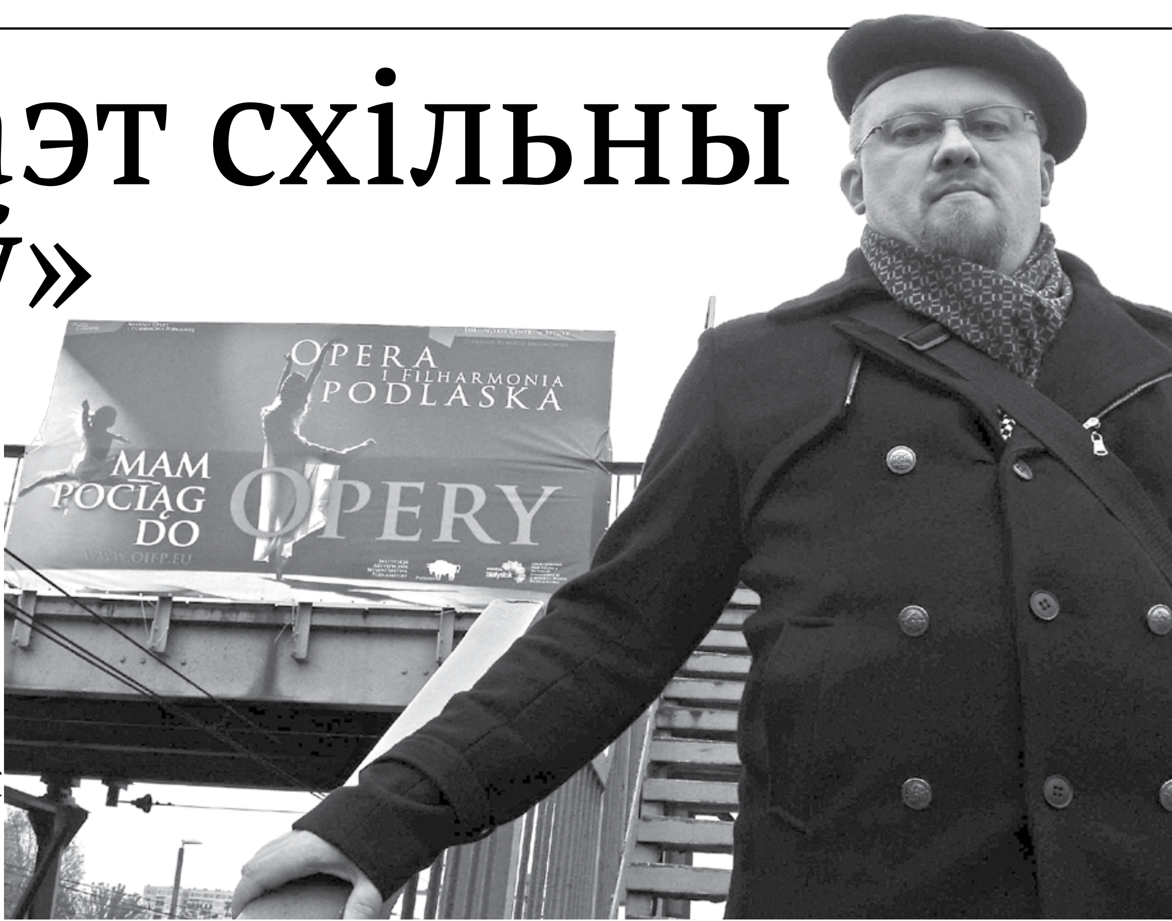
— Свята, па-першае, перад доўгім велікодным постам. Цяпер такія дні, калі можна хадзіць у госці, можна запрашаць сяброў, можна ўзгадаць нешта вясёлае. І гэты час для натуральнай весялосці чалавечай. Таму я віншую вас з такім святам у Гародні, што вы такія ёсць, што сёння ўвечары гэтая вялікая зала напоўнілася людзьмі.

Па чарзе выступілі са сваімі творамі Павел Касьпяровіч, Анатоль Брусевіч, Данута Бічэль, Усевалад Сцебурака, Юрка Голуб, Алесь Камоцкі і Алесь Разанаў.

Якуб Сушчынскі, racyja.com.
Фота аўтара

«Кожны паэт схільны да афектаў»

19 студзеня споўнілася пяць гадоў, як беларускі паэт Юры Гумянюк пайшоў з жыцця. Яму было 43 гады. Гавораць, што час лечыць, але сябры паранейшаму згадваюць Юру з адчуваннем балючай страты...

Фота Алеся Аркуша

Таццяна Будовіч-Барадуля: — Які характар быў у Юры Гуменюка?

Алесь Аркуш: — Гумянюк быў эпатажным і багемным паэтам. Жыў выключна паэзіяй і літаратурай. Меў толькі адно пазалітаратурнае захапленне — акварыюмныя рыбкі. Біяграфія Гуменюка неаддзельная ад дзейнасці Таварыства Вольных Літаратараў. Гэтую літаратурную прастору ён ствараў, у ёй творча існаваў, у ёй рэалізаваўся як паэт.

Анатоль Брусевіч: — Характар яго вызначаўся неверагоднай супярэчлівасцю, аднак некаторыя дамінантныя рысы можна назваць: геданізм, шляхетнасць, якая часта перарастала ў прэтэнцыёзнасць і нарцысізм, нонканфармізм з немалым дамешкам цынізму, шчырасць, якая межавала з любоўю да пляткарства. Юра быў чалавекам адкрытым, але мог неўзабаве замыкацца, гатовы быў разбіцца ўшчэнт і дапамагчы чалавеку, а мог здзіўляць скрайняй абыякавасцю. Цікава, што пераход да падобных скрайнасцяў адбываўся незаўважна, што магло шакаваць выпадковых людзей. Непрадказальнасць — ці не самая адметная рыса характару Юры Гуменюка.

Ігар Сідарук: — Юры быў чалавек адметна-інтэлігентны, адукаваны, франтаваты. Заўсёды модна апранаўся, але, будучы крыху скупаваты, ніколі не шкадаваў грошай на самыя модныя чаравікі, палітон, шалік ці яшчэ якую трэндавую рэч. Любіў кампанію і любіў вылучацца з усяе кампаніі, быць, што называецца, яе душой. Любіў пахваліцца, з задавальненнем выслухоўваў кампліменты. Пры гэтым сам мог вельмі добра і цёпла выказацца пра чалавека, і ў вочы, і за вочы. Мог падзяліцца з табой нейкай таямніцаю, часцяком пераходзячы на паўшэпт, які было амаль не разабраць. Любіў вострыя сітуацыі, добры гумар, мог пасмяяцца і з самога сябе. Хоць заўсёды трымаў нейкую дыстанцыю ад людзей працэйшых за яго, не з ягоных шэрагаў. Яшчэ меў нейкую напаўдзіцячую наіўнасць — і гэтая наіўнасць іншым разам гучала ў словах, у тым, што ён рабіў, моцна верачы, што менавіта так правільна, што іначай і не можа быць. Выступаючы яшчэ за Саветамі супраць гэтых Саветаў, рыхтуючы і ствараючы з усімі намі, будучымі тэвээлаўцамі, гэтае самае Таварыства Вольных Літаратараў...

Т.Б.-Б.: ***— Ці ствараў ён уражанне чалавека, схільнага да афектаў?***

А.А.: — Так, ён быў эмацыйным, крыўдлівым, але не злапомным. Прызнаваў чужы талент. Любіў, напрыклад, Славаміра Адамовіча — як эпатажную асобу і паэта.

А.Б.: — Кожны паэт схільны да афектаў: жарсці, эмоцыі — лепшыя стымулятары творчага працэсу. Гумянюк не можа быць тут выключэннем. Аднак ён заўсёды трымаўся спакойна, годна, нязмушана ў любых сітуацыях. Рэдка, вельмі рэдка можна было ўбачыць яго ў стане нейкай экзальтацыі.

І.С.: — Мае асабістае меркаванне: не. Да эфектаў — так, да афектаў — не. Выхаванасць не дазваляла.

Т.Б.-Б.: ***— У чым была трагедыя Гуменюка як чалавека, асобы, творцы?***

А.А.: — Не думаю, што ў адносінах Гуменюка трэба казаць пра нейкую трагедыю. Ён цалкам рэалізаваўся як паэт. Выканаў сваю творчую місію.

А.Б.: *— Ёсць некалькі трагедыйных момантаў, пра якія я ведаю і якія ў многім вызначалі хаатычны накірунак жыццёвага і творчага шляху Юры Гуменюка. Па-першае, ён так і не змог стварыць сям'ю, хоць вельмі гэтага жадаў... Па-другое, Юры Гумянюк не рэалізаваўся як навуковец, хоць былі ўсе для гэтага падставы...*

І.С.: — Мы шмат чаго ў той час хацелі, у многае верылі, спадзяваліся, што вось, яшчэ крыху — і будзе ў краіне вольна і лёгка як для творцаў, так і для ўсіх. Аднак вядомы рух палітычных падзей, спаўзанне грамадства ў таталітарна-дыктатарскую сутнасць шмат што перакрэсліла. Ці многім, калі разабрацца, былі патрэбныя тады і патрэбныя цяпер «Твар Тутанхамона», «Рытуал», «Вуліца тыгровых архідэй»? Толькі знаўцам ды аматарам нацыянальнай літаратуры. А Юры, магчыма, хацелася большага. У тым і была трагедыя.

Т.Б.-Б.: ***— Юры Гумянюк быў экстра- ці інтравертам? Любіў пагаварыць ці больш маўчаў?***

А.Б.: — Думаю, Гумянюк быў экстравертам. Не зусім тыповым, безумоўна. Так, яму бясконца падабалася бурлівае жыццё, ён меў невераготна шмат знаёмых, але ўмеў кантраляваць свае эмоцыі, а гэта ўжо рыса інтраверта. Пагаварыць любіў вельмі. Але больш пра сябе. Моўкнуў, калі яго асоба пераставала быць цэнтральнай тэмай гаворкі. Дарэчы, яшчэ адной трагедыяй для Юры стала ўсведамленне, што сярод вялікай колькасці знаёмых сяброў у яго амаль няма.

Т.Б.-Б.: ***— Ці верыце Вы асабіста, што 19 студзеня 2013 года адбылося самазабойства, а не няшчасны выпадак па неасцярожнасці?***

А.А.: — Цяжкае пытанне. З аднаго боку, Юра не быў такім смельчаком, каб сіганyць з дзявятага паверха. Магло нешта здарыцца, каб яголы розум «замуціўся» і ён вырашыў завершыць жыццё. Але, па-мойму, не было нейкіх сур'ёзных перадумоваў. Для яго былі цяжкімі папярэднія 2–3 гады: 2007–2009, калі ён судзіўся са стрыечнай сястрой за бацькоўскі дом... Нават лячыўся ад залежнасці ад алкаголю. Але ў 2010 годзе ўсе яго праблемы пазітыўна вырашыліся. Ён меў шмат розных творчых планаў. Незадоўга да трагедыі ўкладаў новую кнігу, нават вершы перадаў мастаку Сяргею Грыневічу, каб той вокладку намаляваў... З іншага боку, Юра скардзіўся сябрам у Гародні, што нібыта яго шантажавалі спецслужбы. Відавочна, хацелі завербаваць (як журналіста замежных СМІ). Такая прычына ягонай смерці цалкам магчымая. Дапускаю, што мог быць нейкі псіхічны шок, але гэта ўжо блізка да забойства.

А.Б.: — Ніхто не ведае, што адбылося: няшчасны выпадак ці самазабойства. І не даведаецца. Зрэшты, амаль любое самазабойства — і ёсць няшчасны выпадак, бо рэдка хто плануе такія рэчы. Усё адбываецца сапраўды выпадкова, любая дробязь можа падштурхнуць на такі крок. Асабліва паэта...

І.С.: — Гэта той самы момант, калі не змагу адказаць ні станоўча, ні адмоўна. Смерць заўсёды прыходзіць нечакана. Думаю, нават да тых, хто чакае яе штохвіліна ці сам набліжае, набліжаецца да яе. Адзінае — шкада, што ў нашай краіне да высноў нават дакладнага і яснага расследавання часцяком такі ж давер, як і да здагадак, амаль нічым не падмацаваных. Калі ў нас можа быць у прынцыпе такое расследаванне.

Т.Б.-Б.: ***— Чаго ён баяўся (і ці баяўся ён чаго ўвогуле)?***

А.А.: — Баяўся старасці. Дакладней, застацца сам-насам пасля смерці маці. Пра гэта я чуў ад яго асабіста.

А.Б.: — Найбольш Юры Гумянюк баяўся страты цікавасці да сваёй асобы. Яму не было важна, хто і што пра яго кажа, — галоўнае, каб гаварылі. Апынуцца раптам па-за цэнтрам увагі (сяброў, блізкіх, калегаў па літаратурным цэху, медый і г.д.) — бадай найстрашнейшая фобія Гуменюка. Яшчэ ў апошнія гады баяўся некалькіх знаёмцаў, якіх лічыў ледзь не крымінальнымі аўтарытэтамі, хоць насамрэч гэта былі звычайныя алкаголікі. Калі і меў нехта з іх якую ходку на зону, то, напэўна, прасядзелі яны там «шасцёркамі». Але Юра баяўся іх, баяўся, што калі, напрыклад, не дасць ім грошай на бутэльку, а пашле на тры літары, то яны яго могуць забіць. Аднойчы я нават хацеў развянчаць міф пра так званых «аўтарытэтаў» — банальна надаваць пад гандэлкам выспяткаў гэтым забулдыгам, але Юра вельмі перапалохаўся і катэгарычна адмовіўся ад маёй прапановы.

І.С.: — Баяўся шмат чаго. Што не будуць прызнаваць як творцу. Што мама перастане любіць. Што не выдадуць чарговую кніжку. Што не атрымае адказ на чарговы ліст. Што незнарок пакрыўдзіцца сябры. Вельмі баяўся гэбістаў, з якімі сутыкаўся насамрэч. Баяўся, што яго ўсе забудуць і ён застанецца ў абсалютнай адзіноце. Урэшце, звычайныя страхі, якіх шмат у кожнага з нас. І многія з іх Юры не хаваў. Магчыма, тым самым рабіў іх крыху слабейшымі, не такімі вялікімі, як магло б здавацца яму, калі хаваў іх унутры сябе...

Т.Б.-Б.: ***— Чаму ў апошнія гады ён зусім мала пісаў? Прынамсі, вершаў у друку за апошні перыяд зусім мала ў параўнанні з ранейшымі гадамі...***

А.А.: — Практычна ўсе ягоныя кнігі былі выдадзеныя Таварыствам Вольных Літаратараў, а напрыканцы 90-х яно моцна занапала. Пачаўся агульны крызіс у беларускай літаратуры. У той час многія перасталі пісаць...

А.Б.: — У апошнія гады Юра сапраўды пісаў і друкаваў менш мастацкіх твораў у параўнанні з тымі ж дзевяностымі, альбо пачаткам нулявых. Галоўная прычына такой раптоўнай «сціпласці», думаю, у тым, што змяніліся часы, а з імі стратэгіі ўзаемаадносін паміж выдаўцом літаратуры і аўтарам, аўтарам і чытачом, чытачом і выдаўцом. Раней выдавец шукаў аўтара і ствараў камфортную атмасферу для яго дыялогу з чытачом. Але неўзабаве ўжо аўтар быў вымушаны шукаць і выдаўца, і чытача, і пра камфорт для іх дбаць. Такія змены, вядома, былі для Юры непрымальнымі, яны не «вязаліся» з яго чыста рамантычным усведамленнем месца і ролі мастака ў свеце: узвышацца над сцішаным натоўпам, чаруючы магіяй слова. Зрэшты, не адзін Гумянюк, але многія іншыя яркія беларускія творцы ў такіх дзікіх варунках сышлі са сваіх п'едэсталаў, саступіўшы месца бяздарным літаратурным рамеснікам і менеджэрам, якія апошнім часам запаланілі айчынную вербальную прастору.

І.С.: — Не думаю, што можна напісаць нешта вартае ў час дэпрэсіўна-зацяжных запояў. У такія дні знайсці-датэлефанавацца да яго было немагчыма. Я не ведаю, што з ім тварылася і дзе ён быў у такія хвіліны; але потым Юры сам перажываў і нерваваўся, што на яго шмат хто пакрыўдзіўся, што яго звольняць, што не вытрымае ціску з усіх бакоў... А запоі гэтыя ў апошнія гады ягонага жыцця надараліся часта. Некалькі разоў ён тэлефанаваў мне, прасіў даць адрас аднаго з цэнтраў, які працуе з хворымі на алкагалізм, аднак, наколькі мне вядома, так туды і не звяртаўся.

Т.Б.-Б.: ***— Не сакрэт, што творчыя асобы часцей, чым іншыя, пакутуюць на дэпрэсіі...***

А.А.: — Беларуская літаратары традыцыйна змагаюцца з дэпрэсіяй з дапамогай гарэлкі і віна. Юра не быў выключэннем.

А.Б.: — Кожны чалавек, тым больш творчы, схільны да дэпрэсіі. Было і ў Гуменюка мноства падстаў упадаць у дэпрэсіўны стан. Аднак знешне гэта слаба праяўлялася: Юра заўсёды стараўся выглядаць аптымістам. Антыдэпрэсантам выступаў алкаголь. Па-мойму, дрэнна ад яго бывае толькі тады, калі дэпрэсія зацягваецца.

Т.Б.-Б.: ***— Магчыма, пра нешта істотнае я не запыталася. Ці маеце што дадаць?***

І.С.: — Хацеў бы падкрэсліць, якое стаўленне ў Юры было да маці. Своеасаблівае, цёплае і ў той жа час нейкае раўнівае, з глыбінным клопатам пра яе і нявіннымі капрызамі, як у сынулі-пястунчыка. Ён дзяліўся з ёю многімі сваімі думкамі, планамі, шмат распавядаў ёй пра сяброў, знаёмых літаратараў. Мама адказвала Юры тым жа: усёпаглынальнай цеплынёй і любоўю. Яна памятала ўсіх, хто хоць раз бываў у іх дома, і, зусім не раскашуючы, імкнулася разам з сынам выказаць у такія хвіліны максімальную гасціннасць.

А.Б.: — Вядома, усё сказанае вышэй ні ў якім разе не можа лічыцца вычарпальным адказам на пытанне «Што гэта за постаць — Юры Гумянюк?» — усяго толькі некалькі высноў, зробленых на падставе нашага амаль дваццаціпяцігадовага знаёмства-сяброўства-прыяцельства. За такі кароткі тэрмін усе таямніцы душы паэта ніхто не спасцігне, тым болей іншы паэт.

Гутарыла Таццяна Будовіч-Барадуля

Сон-сюр з Някляевым у Брэсце

Амаль рэпартаж з элементамі эсэ

Бывае ж такое, здараецца, — каб і хацеў прыдумаць, дык не, не атрымаецца. Так і гэтым разам было.

Нядзеля. Першае ў гэтым годзе пасяджэнне Рады Берасцейскага аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў адбываецца ў рэдакцыі «Брестского курьера». З'явілася тэхнічная праблема: адключылі батарэі, і ў памяшканні тэмпература вуліцы, некалькі градусаў цяпла. Таму ўсе ў паліто, кажушках, — адно што не ў пальчатках.

Але праз кароткі час антураж мяняецца. З'яўляецца госць — Уладзімір Някляеў. І разгортваецца ён, гэты няйначай сон пад Далі, — цалкам сюррэалістычная дзея. Някляеў сядзіць крыху збоку ад плыні сходу, падпісвае кніжкі. Напачатку добра знаёмым прысутным — а такіх многа. Найперш Міколу Пракаповічу, — з ім знаёмы яшчэ з савецкіх часоў. Потым менш знаёмым прысутным. Паколькі паэт-пчаляр Мікола Папека «чапляе» госця на палітычныя тэмы, то яму пакуль — нічога. Між тым «праважаты» Някляева Язэп Янушкевіч, паказваючы на чарговую кнігу, падымае градус: «Дык гэта ж бібліяграфічная рэдкасць, 1976 года! Рарытэт!» І Папека (калекцыянер!) не вытрымлівае: вочы яшчэ спрачаюцца, але міміка выдае, як ён хоча кнігу, аб'яўленую апошняй. Дарэчна падключаецца Мікола Пракаповіч, нагадвае, што гэта Папекаў мёд мы прыносілі не так даўно нашаму калегу і паплечніку ў Брэсцкую гарадскую бальніцу, дзе той ляжаў з гіпертанічным крызам і пераследаваны пэўнымі цэрберамі.

Мікола Пракаповіч і Уладзімір Някляеў

Някляеў выяўляе на аблічны барацьбу пачуццяў, але бачна таксама, што ён унутрана згодзен. Супраць аргумента салідарнасці — як супраць лома... І кніга («...тут не я, тут пра мяне») адыходзіць Міколу Папеку. Някляеў «корпаецца» ў ноўтбуку, «дастае» адтуль верш, чытае. Верш энергетычны, падабаецца прысутным. Адкуль ён такі? А з медыцынскага бланка! Аўтар згадвае, што ў брэсцкай бальніцы, калі яго затрымалі на мяжы, не было патрэбных лекаў, доктар адно выпісала рэцэпты, на адным з іх ён пачаў запісваць верш, а потым аддаў з ахвотнаю схадзіць у аптэку, і бланк з вершам застаўся там. «Але аптэкарка немаведама як даведалася, што гэта мой накід, здолела праз некага перадаць мне, і верш быў дапісаны», — кажа ён. Рэдактар Мікалай Аляксандраў парываецца запісаць гісторыю для публікацыі, але тут умешваецца шматведны Мікола Папека. «У «Новым часе» пагартайце, там пра гэта ёсць»...

Заадно прысутныя даведваюцца, калі і каму будзе ўручана наступная 17-я Мядовая прэмія. Але пастаўленая і ўмова: імя лаўрэата не раскрываецца! Затое з налёту і адразу прымаецца рашэнне пра Мядовую прэмію 2018 года (!) Гучыць і імя лаўрэата. Яна будзе прысуджана рускамоўнаму паэту Аляксандру Рызо, які рызыкнуў прачытаць прысутным свой чатырохрадковік на беларускай мове. Верш спадабаўся, паэту сказалі, што ягоныя ранейшыя вершы ўсе прайгралі, і калі напіша і выдасць за гэты год па-беларуску кнігу, то аўтаматычна атрымае пуд мёду ад Папекі.

Гэты, калі зважаць на фабулу і яе напаўненне, сюррэалістычны сон у духу Далі меў працяг. І ён даволі рэалістычны. Прысутным даводзіцца інфармацыя, што заявіў пра сваё жаданне ўступіць у Саюз беларускіх пісьменнікаў Петэр Бараш. Інжынер паводле адукацыі, ён яшчэ з савецкіх часоў жыве ў Брэсце, але мае радзімай Венгрыю і перакладае на венгерскую (вугорскую) мову творы беларускіх пісьменнікаў. І ўжо зусім без эфекту сну а la Далі, цалкам рэальна Уладзімір Някляеў выходзіць перад сходам і падтрымлівае свайго перакладчыка рэкамендацыяй (Бараш пераклаў і выдаў адну кнігу Някляева, цяпер працуе над другой)...

Пры такім міжнародным павароце падзей у Брэсце хачу абнародаваць наступную ідэю. Яна метадалагічная.

Вядома, што любую справу можна рабіць некалькімі спосабамі (часам прынцыпова адрознымі), і яны будуць мець розны каэфіцыент карыснага дзеяння. Дэталізую далей. У Беларусі працуе Брытанская Рада. Нягледзячы на тое, што ўчынілі імені класіка на радзіме (маю наўвазе фільм «FACK JU GÖHTE», які карыстаецца ў Нямеччыне шалёным поспехам), вельмі вынікова і даўно працуе Інстытут імя Гётэ. З нядаўняга часу надзвычай актывізаваліся ўсходнія суседзі, і нават у абласных гарадах там-сям адкрыліся Цэнтры расійскай навукі і культуры.

А мы, выходзіць, нямоглыя, босыя і голыя?

Але гляньма: ёсць Петэр Бараш. Другую ўжо кнігу «зараджае». А берасцеец Мікола Аляхновіч пераклаў, у сваю бытнасць у Венгрыі, каля дзесяці венгерскіх паэтаў на беларускую і выдаў кніжкаю «Такая тонкая размова ніць».

Ёсць у Нямеччыне перакладчык з беларускай на нямецкую Томас Вайлер. У Англіі і ЗША тоесных ім людзей маем, некаторыя ўваходзяць у Саюз беларускіх пісьменнікаў. У Іспаніі такі чалавек — Анхела Эспіноса Руіс. І з беларускімі вершамі высокія месцы ў спаборах тут займае, і нашы вершы на іспанскую перакладае.

Дык чаму не рабіць гэта больш паяднана, пад эгідаю Янкі Купалы? Яго, дарэчы, таксама «коцалі» тут, як і Гётэ ў Германіі, але «...каб Сонца засланіць...», вядома. Гэта імя-брэнд.

Натуральна, грошай на тое, каб адчыняць за мяжой установы, падобныя да Інстытута імя Гётэ ды іншых названых установ, у Беларусі пакуль няма і доўга яшчэ не будзе. Але нішто не замінае, пры цяперашняй глабалізацыі, мець віртуальны Інстытут імя Янкі Купалы, які там-сям падтрымліваў бы вартыя культурніцкія пачынанні і праекты, збольшага за мяжою краіны.

Дзяржава ў гэтым зацікаўленая найперш. Бо малымі высілкамі можна рабіць важную і вялікую іміджавую працу, так неабходную за мяжою.

Сканцэнтраваўшы высілкі, мы ў «ключавых» краінах свету дапаможам увайсці ў грамадскі дыскурс найперш нашым класікам, — як тым, каго ўжо няма з намі, так і жывым (Алексіевіч, Разанаў). Але і Някляеў, напэўна, мусіць фігураваць таксама. І не таму, што так арганічна «прысніўся» брэсцкім літаратарам напрыканцы студзеня. А таму, што шматкаратны, як кажуць немцы, паэт ды прадстаўнічая фігура.

Яўген Бяласін. Фота аўтара

Праўда пра «дзявяты кіламетр»

Колькі іх — страшных таямніц, звязаных са злачынствамі сталінскага рэжыму? Адна з іх была раскрытая ў нашы дні пад Гомелем: стала вядома месца, дзе ў 30-я гады «спецыялісты» з НКУС распраўляліся з ахвярамі, якія трапілі ў сталінскую мясарубку. Забівалі і закопвалі ў адной вялікай яме... Успамінае бабруйчанка Яўгенія Ігнацьеўна Маскаленка:

— У 1933 годзе я жыла ў Жлобіне, вучылася ў шостым класе. Наша школа стаяла побач з будынкам НКУС. Аднойчы падчас урока мой бацька прыадчыніў дзверы ў клас і папрасіў настаўніцу адпусціць мяне з заняткаў. Калі я выйшла ў калідор, ён сказаў мне, што яго па позве выклікаюць у НКУС, але, напэўна, не арыштуюць.

Гэта быў ужо другі выклік, і мой бацька спадзяваўся, што і на гэты раз яго адпусцяць пасля допыту...

Чакаючы яго, я стаяла каля будынка НКУС да самага вечара. І вось яго выводзяць пад канвоем. Ён толькі паспеў сказаць мне, што яго арыштавалі, папрасіў дапамагаць маці, у якой тады было маленькае, год і два месяцы, дзіця, — мой брат.

Пасля гэтага вечара бацькі я больш не бачыла. Ён, машыніст лакаматыўнага дэпо станцыі Жлобін Ігнат Банькоўскі, стаў ахвярай тэрору, ад якога ў 1933 годзе пацярпелі многія мужчыны з нашай «каталіцкай» вёскі Чарцёж.

Пасля заканчэння сямі класаў я паступіла ў Бабруйскі лесатэхнікум. Не прызнаўшыся, што мой бацька рэпрэсаваны, што ён, як тады казалі, «вораг народа».

Але з тэхнікума зрабілі запыт у Чарцёжскі сельсавет і, атрымаўшы адказ, адразу й выключылі мяне.

Пазней я змагла паступіць у ФЗВ (школу фабрычна-завадскога вучнёўства), скончыла яе і была накіравана ў Навабеліцкі дрэваапрацоўчы камбінат (цяпер раён Гомеля).

Вось там і адбылася гісторыя, якая так узрушыла мяне і не перастае хваляваць да гэтага часу...

1 траўня 1936 года калектыў нашага цэха выехаў на традыцыйную маёўку. У кузаве грузавіка, побач са мной, сядзела мая сяброўка, аднавяскоўка Франя Закрэўская. Яна гэтак жа, як і я, пасля заканчэння ФЗВ была накіраваная на Навабеліцкі дрэваапрацоўчы камбінат.

Насупраць Франі размясціўся ўпакоўшчык нашага цэха Мікалай Кандрацьеў, які, думаю, быў таемна ў яе закаханы. Але мы з Франяй ставіліся да яго з асцярогай: на працы «хавалі», што нашы бацькі рэпрэсаваныя, казалі ўсім, што раней жылі на станцыі Чырвоны Бераг, якая была кіламетраў з пяць ад нашай вёскі, а Мікалай пастаянна вёў з намі нейкія дзіўныя гутаркі, распытваў аб нашым мінулым, цікавіўся нашымі думкамі... Акрамя таго, ён вылучаўся сярод працоўных добрай, дарагой вопраткай, белымі вышпешчанымі рукамі...

І вось калі машына, выехаўшы за Навабеліцу, пад'язджала ўжо да дзявятага кіламетра, Кандрацьеў звяртаецца да нас і нечакана заяўляе:

— А вы мяне падманулі.

— У чым гэта?

— Родам вы не з Чырвонага Берага...

— З Чырвонага Берага, з Чырвонага Берага, — паспяшалася адказаць напалоханая Франя.

— Не, з Чарцяжа! І не трэба вам баяцца: дзеці за бацькоў не адказваюць.

Ён закурыў, павярнуўся да лесу і сказаў:

— Дарэчы, што вы ведаеце пра лёс сваіх бацькоў пасля іх арышту?

Мы, здзіўленыя і бязмерна напалоханыя, маўчалі.

— Бачыце, гэта дзявяты кіламетр. Вунь там, за ляском, яны і ляжаць, — прашаптаў ён, нахіліўшыся да нас.

Праўду ён нам сказаў пра нашых бацькоў ці не, — гэтая думка не дае мне спакою... Да гэтага часу...

А ў тую хвіліну, пасля слоў Кандрацьева, я з жахам глядзела на паказаны ім невялічкі лес, пакуль мы не праехалі тое месца...

Увосень 1936 года я звольнілася з камбіната, вярнулася ў родны Чарцёж, уладкавалася на працу рахункам. У 1937-м наша вёска яшчэ больш апусцела; фактычна ўсе мужчыны, нават 18–19-гадовыя хлопцы былі арыштаваныя НКУС...

А расказаная мной гісторыя на гэтым не скончылася.

У 1944 годзе, калі Чырвоная Армія ўжо вызваліла Бабруйск, я прыехала да мамы, якая жыла ў свайго брата. На адной з гарадскіх вуліц я заўважыла прыгожага, падцягнутага афіцэра НКУС. Ён павярнуўся да мяне, і я са здзіўленнем пазнала ў ім Мікалая Кандрацьева!

Не пабаялася, падышла да яго. Ён не адразу мяне ўспомніў. Потым пачаў распытваць пра маё жыццё, пра Франю. Я нагадала яму пра дзявяты кіламетр...

— Не думай больш пра гэта. Я проста так тады збалбатнуў, — сказаў ён. І мы перавялі размову на іншую тэму...

...Пасля таго, як пахаванні ў Курапатах перасталі быць таямніцай, мой сын прапанаваў мне напісаць пра «гомельскія Курапаты» ў якую-небудзь з рэспубліканскіх газет, але я тады пабаялася.

А потым, у «Советской Белоруссии» (на пачатку 90-х гадоў), з'явіўся матэрыял. І ў ім усё пацвердзілася...

Запісаў Анатоль Санаценка

Прыцягненне

Юрка ГОЛУБ

Ранкам

Зямля на далоні ляжыць
У Бога — высока.
Над ёю сусветна бліщчыць
Падкова вясёлкі.

Жыццё таямніцу вядзе:
Не значыцца прорва.
Хто колісь замёрз у будзё,
Вылазіць па дровы.

Займае на зоры ізноў
Над борам і вокам.
Калі пачынаеш з азоў —
Світае навокал.

Зязюлін абудзіцца сон.
Адчыніцца брама.
А зораў нязлічаны сойм
На свечкі забралі.

Не здолелі дню замінаць
Ні колды, ні падлы.
І распляскана мана
Молатам на кувадле.

Прыцягненне

Дрымучыя дрэмлюць лясы.
Задымлены шлях небакраю.
І чорта з прырэчнай лазы
Вунь блешняю вуда карае.

Красае каменне раса.
Ракі выпінаюцца рэбры.
Нябескае слова «краса»
На хвалі гайдаецца срэбрам.

Сякеру бабёр навастрыў:
Арудаваць падкі на зрубе.
Яму тут уласны Гальфстрым:
Бліщчаць яго футра і зубы.

Шукацьме прастору кажан:
З гарышча — а самы відушчы.
І казань гатова казаць
За душы лятучыя пушча.

Пацягнуцца гужам грамы
Праз нетры калючых маланак.
Грамы да халодных грамніц
Ніколі шляхоў не мыляюць.

І човен хінецца вяслом
К зацішнаму лону затокі…
Завязаны дужым вузлом
Нябёсы,
лясы
і вытокі.

Сказы

Школа. Чытальня. Метро.
Старонкі зацёртыя. Кніга.
Цішком да кампутарных стром
Даводзіцца слоўніку клыгаць.

За поўнач. А свечка гарыць.
Радкі апавітыя воскам.
…І валіцца свет дагары.
…Разбітае падае войска.

Здубелай пакрыты карой
Шынэлак шурпаты, як дрэва.
…Храпе безнадзейна кароль.
…Рыхтуе замах каралева.

…Сцякае крывёй партызан.
…Шугаюць агеньчыкі бэзу.
…Хаваецца золата ў збан.
…Ляціць у паветры жалеза.

У вокладкаў броні нямаш —
За імі прычасце да шчасця.
Стаіць для любові шалаш
У сказа мінулага часу.

Нёман. Пад лёдам

Ахінулі Нёман сасnякі.
Завіруха зашпіліла лёдам.
А раней: сачылі з-пад рукі
За яго размахам і палётам.

Ды паўстаў над светам
снежны знак,
Дзе закон зімы — зусім не дышла.
Павярнуўся жыццяпіс няўзнак:
Неабходна руху перадышка.

Замярзае ўлегцы цеплаход:
Ледавік нідзе мядоў не зычыць.
І ў бядзе заведама ліхой
Цеплаходу, ведама, нязвычна.

Серабрыцца берага канва:
Ён сябе высока падтрымае.
І не дасць ён Нёману сканаць:
Берагі — як лейцы для трамвая.

Заірдзела позвы далячынь,
Вунь ільды затоена знікаюць.
А хацелі Нёман заручыць
Там, дзе мора мачты замыкае.

Зіма. Вечар

На хрыбетніку бору
Трэ мароз пазванкі.
І звіняць, як на здоры,
Каляда і званкі.

Неаглядны дагэтуль
Палымнеў небасхіл.
Сведчаць моўчкі пра гэта
Ледзяшы з-пад страхі.

На вачах таямніцы
Загуляла зіма.
У чырвонай спадніцы,
Як гандлярка сама.

Месца ёсць адагрэцца
Да паўночы ў карчме.
Полаз, з холадам грэшны,
Свішча, быццам, карцеч.

На пазёме ваколіц,
Дзе завеі зігзаг,
Месяц коціцца колам,
Як Венеры пасаг.

Далучыцца да свята —
Абавязак стары.
Хоць не едзем у сваты,
А імчымся з гары.

З былога

Заладзілі фэст звездары.
Зайздросна рагочуць.
Вядома, што ўсё да пары:
І птушкі пра тое свіргочуць.

Адсюль не спяшаліся ў рай:
Той сам набліжаўся.
Ірдзела з зазубраных ран
Ад зброі крыжацкай.

Быльнёг і пакутнікаў след
Прытулім паглядам.
Таго, хто пры бойках аслеп,
Праменне пагладзіць.

Ахутаў туман хутары.
Іржа з рэвальвераў.
Не могуць яны паўтарыць
Легенду рыйераў.

Цісненне рудых каляін
На кніжыцу лезе.
А выраю велічны клін
Не збіты жалезам.

На беразе

Раку распірае катэр:
— Цімошка! — Ды так і быць!
Рака, што ў аерным спраце,
Раскручваецца, як бінт.

Ляцяць берагі з стрыжамі.
Над плёсам ляціць будан.
Агонь.
Першабыт.
Скрыжалі.
Праглядваюцца бадай…

Зязюля — гадоў лічылка —
Вандроўніку зычыць плён.
Вытокі яго лячылі,
А вусце бярэ ў палон.

Тут не патрэбны вёслы.
Заначка: і хлеб, і соль.
Не штука на водах гойсаць:
Далоні здабыць мазоль.

А хвалі — мора старонкі.
Гадзіннік — даведнік спраў.
…Сачыў аддалёк староннi:
Катэр раку распіраў.

Сом (Быліца)

Ходзяць вусішна самы
На рачных глыбінях.
Мабыць, з поўнае сумы
Паплавок згубілі.

А драпежны паплавок
Не дыхне ў затоцы.
Хто яго сюды валок
І кручкі ў заточцы?

Закруціў вусішчы сом, —
Не кажы — вяроўкі!
І нырнуў навечна ў сон
З рыбнае віроўні.

***

У кухарні дым — не чад —
Пах прыпраў наўсцяжны.
Спрэчка йдзе, каму пачаць:
Як сама засмажыць?

Кажа Гандзя: — На алей
Трэба плазам класці!
— Але перш адскрэбсці глей! —
Удакладняе Насця.
— Але лепш за ўсё на тлушч
Бразнуць гэту глыбу! —
Уздымае бровак плюшч, —
Гладзіць Волька рыбу.

Зося вынік падвяла:
— Ну, а дзе ж патэльня? —
Без яе і да стала
Сом не дойдзе, пэўна!

Так прысуды слухаў сом,
Вельмі азадачаны.
Дзе віруе зорак сойм,
Хвост сама пабачылі.

Азарт

З шалёным лётам лот,
Збялелы, нібы ў тынку.
І хруснуў лёд,
Як шыбіна ў будынку.

А з берага гульні
Яе віры — што ў бездань:
Або капшук гані,
Або шукай бязбедна.

Падпёр вунь стол ілбом,
Трымае — і не слаба!
Да Гінэса ў альбом
Грабуць такіх за жабры!

А макрахвосты хлыст
Шарнірнай шыяй сочыць:
Ці блісне туз, як ліст,
Народжаны ў сарочцы.

Расшпілены па пуп,
Цыгару нездар гвалціць:
У жарсці шалапут
Не больш шасцёркі значыць.

Паквапіўся валет —
І дама запішчала.
Пачулася б вальней —
Нахабнік не пушчае!

Не падкаваў блыху —
Такой бяды — не страціў.
Калі б абвал дыхнуў
Над каркам — вось дзе страшна!

Сляпы — і ў картах крот.
Празорца ў іх — відушчы!
Заткнуць анучай рот
Пачуе рэха ў пушчы.

Аднак праз гак атак
За горла — хап карата!
Бо ім цішком праз гак
Падспудна карта ўзята!

Рэфрэн

У пралесках неба
У аблоках лес.
Тут гадаць не трэба,
Хто куды залез.

Тут бязмен без хлеба
Важыць жытку — без.
У пралесках неба,
У аблоках лес.

Слова просіць нема:
Зашчапіце стрэс.
У пралесках неба,
У аблоках лес.

Дзе і свет вялебны,
І літанні спрэс,
У пралесках неба,
У аблоках лес.

Сэрца, днём не грэбуй,
Дзе асфальт ці весь.
У пралесках неба,
У аблоках лес.

Нічыпаравы боты

Наталля САЎРЫЦКАЯ

Было гэта вось толькі ўчора. Сядзеў я ўвечары на сваім пагорку ў хмызняку ды слухаў, як шумяць дрэвы. Сяджу я вось так, значыць, ды нікуды не рыпаюся, бо босы. А пайсці ў вёску вельмі ж хочацца. Я б да Гэлькі б зайшоў, бо даўно яе не бачыў. А мо і да брата б зазірнуў. Але ж не магу. Сяджу тут як прыклееены, зоркі лічу ды босыя пяткі чухаю. Эх, чалавечая жорсткасць…

Раптам чую чыесьці крокі… Я, значыць, разгарнуў ціхенька хмызняк ды гляджу, хто там. Хоць час ужо позні, але светла, бо якраз поўня. Дык я адразу пазнаў Сцяпана Паўлава з нашай вёскі. І хоць ён з іншага канца, але добра мне вядомы, бо я не раз яго ратаваў. Аднойчы залом у яго жыце выдраў, а другім разам яго кабыле капыта загаварыў, як закульгала. Ды яшчэ там дробязі розныя: зелле, каб жонка любіла, настой ад болю ў жываце…

І вось, цяпер, я бачу таго самага Сцяпана. Нясе ён нейкі вузел на плячы, і шыбуе, відаць, з мястэчка, дадому. Незразумела толькі, чаму так позна і чаму гэтай дарогай? І тут я пагледзеў яму на ногі і аж знямеў ад здзіўлення, бо ён быў у ботах. І справа не ў тым, што для ботаў занадта горача і амаль ніхто ў іх цяпер не ходзіць, а ў тым, што нават у святле месяца я ўбачыў, што яны — жоўтыя.

Святочныя жоўтыя боты. На ўсю акругу — у нашым Лыскаве, і ў суседняй Дубніцы, і нават у Петрыкаве, такія былі толькі ў аднаго Нічыпара Чарадзея, гэта значыць, у мяне…

Я так зніякавеў, што нават не паспеў раззлавацца. А Сцяпан якраз параўняўся са мной. І я, не падумаўшы як след, вылез з-за кустоў ды гукаю: «Здароў, Сцяпан». Ён убачыў мяне і стаў, як укопаны.

— Сцяпане, — кажу, — а ці не мае на табе боты?

Я і раней ведаў, што гэты Сцяпан не вызначаўся розумам, а тут ён і зусім здурнеў. Пералякаўся, відаць, ад нечаканасці. Нешта замармытаў сабе пад нос ды як пульне мне ў грудзі гэтым вузлом, што нёс на плячы, і давай уцякаць. Толькі мае жоўтыя боты замільгацелі па дарозе.

Такая мяне агарнула крыўда, што хоць плач. Вось так бы і зароў на ўвесь лес, як ранены лось. Але тут я ўспомніў, што ў маіх руках застаўся Сцяпанаў вузел.

Вузел быў цяжкі, і ў мяне з'явілася надзея, што я там знайду якісь абутак, мо боты, мо саламянкі, мо хоць жаночыя шнуроўкі. Усё роўна што, абы налезла на ногі. Разгарнуў я, значыць, посцілку і дастаю спачатку ваўняную шапку-магерку, услед за ёй жаночы каптурык з вушкамі і кветцістую хустку. І ўсё, як на злосць, для галавы, а не для ног. Але ж там было яшчэ нешта цяжкае? Гляджу… Гэта газавая лямпа з тоўстага шкла. Эх, не пашчасціла…

Памераў я тады з роспачы шапку. Але навошта, думаю, мне тая шапка? Потым каптурык нацягнуў, сяджу, як дурань, галавой матаю. Каб хто ўбачыў, вось бы здзівіліся, — гэта ж нельга мужыку ў жаночым уборы фарсіць… І тут я падумаў: а што калі на адну нагу магерку, а на другую каптурык уздзець? Ногі ўжо не босыя — можна і ў вёску чухаць. Але так мне стала нешта брыдка ад гэтай думкі, што я скруціў усе Сцяпанавы рэчы ў вузел ды і шпурлянуў яго са злосці на дарогу. Каб табе, думаю…

І тут толькі я сцяміў, што можна было з хусткі анучы зрабіць. Але вузел ужо на дарозе, і мне яго не дастаць.

Можа, паспрабаваць паўзці, як той гад?

Я пагледзеў на свае рукі, пачухаў патыліцу і памкнуўся ўжо кульнуцца ў траву, як пачуў нейкія дзіўныя гукі. Спачатку мне здалося, што скавыча сабака. Але праз хвіліну я зразумеў, што гэта чалавек. І ён спявае нешта самотнае. Але ж каб мяне чэрці на кавалкі рэзалі, я б усё роўна не сказаў, што гэта за песня. Мусіць, Гэлькіна каза і то лепей спявае…

Узяла мяне цікаўнасць. Хто гэта, думаю, так позна цягнецца? Сяджу, значыць, чакаю. Але гукі раптам зніклі і стала ціха. Ні спеваў тых, ні крокаў не чуваць. Заснуў ён там ці што? Сядзеў я так хвілін з пяць, а мо з дзесяць, як зноў пачуў спачатку нейкае мармытанне. А потым гэты ліхадзей як грымне «Яся» благім голасам, я аж падскочыў.

Праз хвіліну бачу: ідзе па дарозе, п'яны ў зюзю, мужычок, гадоў пад пяцьдзясят. Здаецца, я яго недзе бачыў, але не магу пазнаць, хто такі. Ведаю толькі, што не з нашай вёскі. Мо з Дубніцы, ці з Петрыкава, а цяпер з шынка дадому чухае. Я ўжо навучаны і першай справай да ног прыглядаюся. А ён, дзякуй богу, не босы, а ў лапцях. От бы, думаю, мне тыя лапаточкі. Я б у вёску збегаў і свае боты ў Сцяпана забраў.

А мужык у той час мяне мінае і бадзёра так, з песняй, ды з усяго маху спатыкаецца аб Сцяпанаў вузел — ды як грымнецца пасярод дарогі! Расцягнуўся і давай лаяцца.

Абрадаваўся тады я. Ну, думаю, галубок, нікуды ты ад мяне не дзенешся — будуць лапці мае! Ды як застагну з усяе сілы, што аж рэха пайшло па лесе. Мужык сціх. Відаць прыслухаўся.

— Гэй!.. Хто там, — кажа, — енчыць?

— Памажы, чалавеча… Ой-ой! Не магу на ногі ўстаць!

Той, відаць, абрадаваўся, што нехта з нагамі сябрые яшчэ горш за яго і давай намагацца. Але ж не так лёгка яму гэта далося. Крахцеў, крахцеў, і нарэшце-такі падняўся.

— Падыдзі да мяне, чалавеча. Памажы… — голас я зрабіў такі жаласлівы, што і дрэва б расчулілася.

Бачу, ён рукі наперад выцягнуў і крочыць да мяне, хістаючыся. Мне аж неяк жудасна стала. Але ж што рабіць, калі сам пазваў? Дабраўся ён такі да майго пагорка.

— Што ў цябе? — пытае, ледзь варочаючы языком.

— Ды вось як скруціла мне спіну. Сяджу, устаць не магу. Дапамажы, чалавеча, калі ласка, падняцца.

Стаў той чалавек мяне паднімаць, а сам ледзь на нагах трымаецца. Я трохі прыпадняўся — ды і кульнуўся разам з ім на пагорак. Ледзь уніз не скаціліся.

— Не, — кажу, — так мы з табой будзем толькі тузаць адзін аднаго. Трэба табе паспаць крыху, сіл набрацца…

— Ото, так, — кажа, — але ж я дадому іду.

— Чаго табе цягнуцца аж дадому. Пераначуй у мяне. У хату я цябе запрасіць не магу, бо там цеснавата. А ў двары ў самы раз. Вунь, на лаву залазь…

Падпіхнуў я яго на пагорак і прапанаваў разуцца, каб ногі адпачылі. Ён паслухмяна сцягнуў абутак і аддаў мне свае лапці разам з анучамі, каб я іх развесіў на агароджы, а сам скруціўся, як той кот, на пагорку. Пакуль я нацягваў сабе на ногі яго лапці, ён ужо храпеў, як пшаніцу прадаўшы. Я нават не паспеў спытацца, хто ён такі і адкуль.

Абуўся я — і нарэшце адчуў сябе чалавекам. Гэта ж колькі часу тут праседзеў! Ледзь хадзіць не развучыўся.

Падабраў я на дарозе Сцяпанаў вузел. Абмяняю, думаю, яго на боты, калі ён упрэцца аддаваць. Неяк не-па людску — свае боты выменьваць, але што ж не зробіш, абы толькі іх вярнуць.

Іду я, значыць, у вёску, і ціха сабе чмурэю ад асалоды. Вельмі знудзіўся па вясковых хатах, па сялянскім паху і знаёмых гуках. А гукаў мне тут добра хапіла. Як толькі ўвайшоў у вёску, адразу пачалі брахаць сабакі. Відаць, адвыклі ад мяне і не пазналі. Такую вар'ятню ўчынілі — я аж спужаўся, што вяскоўцы прачнуцца. Але нічога, абышлося.

Я вырашыў найперш пайсці да Сцяпана. Але Гэльчына хата знаходзіцца акурат па дарозе, і я не змог яе абмінуць. Моцна, бачыш, па Гэльцы знудзіўся. Падышоў да яе хаты і думаў спачатку ў дзверы пастукацца, а потым успомніў, што яна часта вакно пакідае адчыненым. Дай, думаю, зраблю неспадзяванку, ціхенька ў хату ўлезу, каб паказытаць ёй нос спрасонку. І хоць за гэта можна атрымаць у вуха, бо Гэлька на руку вельмі скорая, але я так і вырашыў.

Падышоў да вакна. А яно зачыненае. Здзівіўся я. Але стаў калупацца, каб ціха адчыніць. Пакуль калупаўся з шыбай, пачало віднець. Я і забыўся, што цяпер ночы такія кароткія. А ўспомніў, калі пеўня пачуў. Трэ, думаю, назад вяртацца. Нядобра будзе, калі хто мяне ўбачыць.

Вельмі мне не хацелася, але даваўся назад пайсці, не пабачыўшы Гэлькі і сваіх ботаў у Сцяпана не забраўшы. Уздыхнуў я цяжка ды і кінуў вузел у Гэльчыным двары, каб яго назад не цягнуць. Мо заўтра прыйду ды ад Гэлькі яго забяру… І падаўся сабе зваротным шляхам.

Прыходжу назад, а мой госць так і спіць на пагорку з босымі пяткамі. Прыгледзеўся я да яго ўважліва, бо стала святлей. І ўспомніў! Гэта ж Іван Дзежка! Царкоўны стараста з Петрыкаўскай царквы. Я яго ў апошні раз бачыў на маіх хаўтурах, калі мяне хавалі… Гэта ж ён, гад, сказаў, што каб нябожчык па начах не цягаўся, асабліва той, хто пры жыцці з вядзьмарствам знаўся, яго трэ босым у труну класці, бо босы ён і кроку ступіць пасля смерці не здолее. Вось я і сядзеў тут, як дурань, столькі часу. Але нічога… Цяпер у мяне Іванавы лапці ёсць.

…Вунь ужо і сцямнела. Пайду да Сцяпана, свае боты забяру. А потым у тых любімых ботах буду ў вёску кожную ноч хадзіць…

Ну што, жыць будзеш доўга, шчасліва. Дзетак у цябе трое, больш не будзе. Досыць. Хаця гэтых выгадуй. Пабагацееш, калі старым будзеш, а пакуль — жыві, не думай ні пра што. Кахай жанчын, пі віно, сяброў не забывай. Бо сяброў сам выбіраеш. Памятай.

Адольф

Алесь ЕМЯЛЬЯНАЎ-ШЫЛОВІЧ

Валя жыў у Крутагор'і. Ад Мінска кіламетраў дваццаць-дваццаць пяць. Раней ён здымаў пакойчык у вёсцы Дупарава, дакладней, у адным з пяці дамоў, якія засталіся пасля з'яўлення побач мікрараёна з такою ж назвай. Але матэрыяльныя цяжкасці (лёгкасцяў у яго ніколі не было) змусілі пераехаць.

Электрычка адыходзіла праз паўгадзіны. Можна было сербануць гарбаты з нясмачным піражком з вакзальнага буфета. З чаго яны іх толькі робяць? Можа, як той жартаваў: «Вай, свежае мяса! Учора шчэ бегала, гаўкала».

У вагон, як заўсёды такой парой, не ўбіцца. І не дзіва. Са сталіцы дамоў ехалі тыя, без каго яна была б іншай: рабочыя рукі, ногі й галовы. Адзік ледзь знайшоў месца збоку, каб апусціць хоць палову свайго тулава на лаву.

— Пластыр, пальчаткі, шкарпэткі. Пластыр, пальчаткі, шкарпэткі! Купляйце, нядорага.

Жанчына з нібыта заўсёдна прастуджаным і зычным голасам — жывая крама — актыўна рэкламавала тавар. Алкаш за спінай распавядаў сабутэльніку пра нешта з прыватнага жыцця, каля дзвярэй маці спрабавала супакоіць малое, якое раўло на ўвесь вагон. З рэпрадуктара пачуўся неразборлівы голас машыніста.

Праз агульны гармідар і галас Адзік толькі выхапіў, што на некаторых станцыях цягнік не спыняецца, але дзе менавіта — не дачуў. А людзей усё прыбаўлялася. У апошнюю хвіліну, як заўсёды, набіўся паўнюткі вагон. Хтосьці вёз на лецішча рассаду. Красавік жа і пятніца.

«Вось чаму столькі народу! — сцяміў Адзік. — Дачы ж пайшлі ва ўсіх. Во што. Добра, хоць у нас нічога няма, бо тады хоць кладзіся й памірай на тых градах з перцамі ды памідорамі».

— Можа, саступіце месца пажылой жэншчыне? — пачуў Адзік акурат над вухам. Над ім схілілася не старая яшчэ баба, гадоў пад пяцьдзясят, у ярка-бліскучай хустцы. Яна абапіралася на сумку-каляску, а вольнай рукой трымала вялізны пакунак.

Адзік устаў.

— Калі ласка.

Стаяць было цесна і няўтульна, таму ён рэціраваўся ў суседні вагон. Там людзей аказалася не так шмат. Былі нават вольныя месцы. Ён апусціўся на першае, якое знайшоў. Па дыяганалі ад яго сядзеў цыган з падбітым вокам і чорнымі густымі вусамі. Адзік зірнуў на яго. Той усміхнуўся, выскаліўшы жаўтавата-шэрыя зубы.

— Далёка едзеш? — запытаў ён раптам.

— Ды не, а што?

— Нічога. Дай руку.

Адзік насцярожыўся і сціўся.

— Ды не бойся, мы сёння за так гадаем, грошы не бяром. Божы дзень. Дай гляну.

Адзік нерашуча працягнуў далонь.

Смугляк уважліва разглядаў лініі на левай руцэ, потым зірнуў на правую, на абедзьве і адрок:

— Ну што, жыць будзеш доўга, шчаслівa. Дзетак у цябе трое, больш не будзе. Досыць. Хаця гэтых выгадуй. Пабагацееш, калі старым будзеш, а пакуль — жыві, не думай ні пра што. Кахай жанчын, пі віно, сяброў не забывай. Бо сяброў сам выбіраеш. Памятай.

— Забудзеш іх, ага… Як жа ж… Тут сябе хутчэй забудзеш. Да іх і еду.

«Станцыя Энергетык» — прагучала зверху.

— А што, Крутагор'е праехалі ўжо? — расхваляваўся Адзік.

— Дык не спыняецца яна там. Машыніст жа яшчэ ў Мінску гаварыў.

— А каб цябе! — Адзік імгненна падскочыў, балазе сядзеў у канцы вагона, і апынуўся на пероне.

— Цьху ты, — вылаяўся ён. — Ну, Валя!...

Давядзецца ісці праз лес. Кіламетраў з пяць. Дарога была шырокай, Адзік нават сустрэў пару машын. Толькі на пачатку восьмай ён датупаў да Валінай хаты. Пагрукаў. Трошкі пастаяў. Штурхануў дзверы. Незачыненыя. З чаго? Святло не гарэла.

— Валя! — гукнуў Адзік, — ты дзе?

— Тут, — пачуўся нечакана ахрыплы цяжкі голас з пакою насупраць. Валя прамармытаў яшчэ нешта няўцямнае. Адчувалася, што ён быў нападпітку.

— Дзе цябе чэрці носяць, Адольф? Так нядоўга і капыты атрэсці. Прынёс?

— Што?

— Ну пляшку прынёс, кажу? Бачыш, херова мне. Башка гудзе. Дый добра б адзначыць дзень народзінаў твайго цёзкі.

— Якога?

— Ну ты даеш! Такіх людзей трэба ведаць. Гітлера...

— Не ведаю і ведаць не хачу.

— Шкада, ну добра. Значыць, не ўзяў?

— Ты ж знаеш, я год як у завязцы.

— Ай, у зас...цы ты. Хоць чарку за тыдзень не кульнуць, гэта ж, ну... Адно слова — дурань.

— Дык ты мяне паклікаў, каб я табе гарэлку прывёз? — абурыўся Адзік.

— Ой, ну вось толькі не трэба гэтых папрокаў. Цябе паўгода не дазвацца. Увесь час толькі і сядзіш у сваім Мінску. — Валя наўмысна зрабіў акцэнт на гэтым слове. — А на сяброў забіваеш. Як гэта называецца? З табою ж пагаварыць немагчыма толкам. У сацсетках ты не з'яўляешся, пазваню — скідваеш альбо абяцаешператэліць і маўчыш. Кудысьці бяжыш, ляціш, а я тут падыхаю без гутаркі.

— Дык вось у чым рэч? Паразмаўляць яму няма з кім. Я-то думаў, сапраўды канаеш. А нічога, што я адклаў усе справы, вырваўся да цябе, цёгся гадзіну па лесе з электрычкі. А яму пахмяліцца трэба. Бедненькі-гаротненькі! Памірае ён! Свіння ты, Валя!

— Дык сканакеш у магаз? На, — ён адлічыў пяць рублёў, — на клімавіцкую хопіць.

— Ды пайшоў ты! Алката. — Адзік выйшаў, пляснуўшы дзвярыма. Шкельцы ў вокнах жаласліва прастагналі на развітанне...

У панядзелак Адольф збіраўся на работу і разважаў, што яшчэ трэба ўзяць з сабою. Кітайская смартфонная класіка перапыніла ягоныя думкі. Тэлефанавала маці Валі.

— Слухаю, — адказаў Адзік.

— Адзічка, гэта Джульета Іванаўна. Добрай раніцы.

— Добрай раніцы. Штосьці здарылася?

— Здарылася. Валя памёр.

— Як?! — Адзік ледзь утрымаў слухаўку. — Мы ж бачыліся ў пятніцу.

— Ну вось, а назаўтра яго не стала.

— А чаму, што адбылося?

— Я ў суботу рана з начной прыйшла, а ён ляжыць ужо халодны. Лекары сказалі — сэрца. А яшчэ гаварылі, што каб выпіў учасна, то жывы застаўся б. Сёння пахаванне. У райцэнтры. Ну ты ведаеш. А другой. Зможаш?

Адзік не ведаў, што адказаць. Па-першае, таму, што не чакаў такога павароту, а па-другое, сёння роўна ў дзве гадзіны ён кроў з носу мусіў быць на працоўнай нарадзе. І адпрасіцца аніяк не выпадала. Смерць блізкага сябра не была прычынай для гэтага.

— Ой, ведаеце, Джульета Іванаўна, у мяне сёння вельмі важная сустрэча, акурат такой парой. Таму не атрымаецца. Даруйце. Я ўжо не паспею нічога адмяніць. Прыміце мае спачуванні.

— Я ведаю, вы апошнім часам мала бачыліся, ды й з Валем цяжкавата было размаўляць, але не думала, што вы настолькі аддаліліся адзін ад аднаго. Што ж, не дык не. Бывай, Адзік.

Адольф яшчэ пару секунд слухаў кароткі зумер, пасля націснуў чырвоную клавішу на экранчыку і паклаў тэлефон на стол.

Чарга перад кабінетам тэрапеўта заканчвалася на другім канцы калідора. Пашанцавала, што лекар патрапіў нармальны усяго за пяць баксаў выпісаў бальнічны. Начальнік, відома, непрыемна здзівіўся і папярэдзіў, каб не больш за тры дні, бо работы дахалеры.

Адзіку больш і не трэба было. А палове другой ён ускочыў у электрычку. На адной са станцый прастаялі хвілін з дзесяць, чакаючы цягніка, які так і не прыйшоў. На пахаванне ён спазніўся.

— А, Адзік, прыехаў-такі. А як жа твая нарада?

— Не будзе. Прабачце, не паспеў, электрычка затрымалася.

— Ну, хадзі, калі прыйшоў, за стол.

Пасля хаўтур Джульета Іванаўна сказала:

— Характар у яго быў няпросты. І лад жыцця ён сабе абраў, мякка кажучы, не самы прыстойны. Але мёртвых толькі дурні судзяць. Няма чалавека. Валя вельмі сумаваў тут. Цяжка яму было. Ты адзін у яго застаўся з сяброў. Цягаліся, вядома, розныя булдосы, калі ў яго грошы з'яўляліся. Я спрабавала неяк паўшчуваць, ды дзе там... Знікне на тыдзень куды, тэлефон не бярэ. Дык я ўжо і перастала. Хай лепш дома, чым пад плотам. Вох, гора маё горкае ды бяда! — застагнала жанчына і пачала захліпацца.

Адзік абняў яе за плечы. Праз колькі хвілін яна супакоілася, уздыхнула і прамовіла:

— Хадзем, я тут знайшла нешта, думаю, табе будзе цікава.

Джульета Іванаўна выняла з шуфляды запэцканы, пажаўцелы ад часу агульны сшытак.

— Пачытай. Учора рэчы перабірала, і вось... Тут яго вершы. Ён іх нікому не паказваў, нават мне.

Адзік асцярожна ўзяў сшытак і пагартаў.

— Вазьмі на памяць. Хай будзе. Не хачу, каб ён проста ляжаў. Я вершаў не разумею, ніколі не разумела. А ты ж цікавішся паэзіяй, я ведаю.

— Дзякуй, пачытаю абавязкова. Але мне час. Трэба дамоў.

— Можа, застанешся? Куды ты цёмнача пойдзеш?

— Ды не. Яшчэ не так позна. Паспею на дзевяцігадзінную. Паеду. Трымайцеся. Да пабачэння.

Жанчына нічога не адказала. Толькі моўчкі праводзіла позіглядам госця.

На пероне нікога не было. Электрычка праз дзесяць хвілін. Давялося мерыць крокамі платформу. Чарговы раз, калі Адзік праходзіў міма калоны, заўважыў варушэнне ў цемры і пайшоў у той бок. На яго жаласліва пазіралі вочкі-гузікі. Чарнявы, з паджарынамі, шчанюк пераступаў з лапкі на лапку і віхляў хвастом. Мужчына пакапаўся ў пакунку, які яму сабралі ў дарогу, і намацаў кіўбасу, адламаў кавалачак і даў сабачку. Той, відаць, даўно нічога не еў, бо праз колькі хвілін ад яе і хвосціка не засталося. Рэйкі загулі, і неўзабаве вялізны ліхтар электрычкі асвятліў станцыю.

— Ну, бывай, прыяцель, — развітаўся Адзік з новым знаёмым і накіраваўся да вагона.

Шчанюк забрахаў і пабег следам. Адзік ужо быў узяўся за парэнчы, але азірнуўся і схапіў сабаку за хіб.

— Дурненькі, ты ж мог пад цягнік трапіць. Што ж мне з табою рабіць? Ну, давай тады сябраваць, Дружок.

Шчанюк паглядзеў на новага гаспадара і смачна лізнуў яго ў нос.

Няскончаны раман

«Дождж пайшоў у госці», — набраў ён першы сказ свайго, безумоўна, геніяльнага рамана. «Ага, пайшоў і аніяк не дойдзе», — падумалася жартам. На літкурсах не раілі пачынаць твор з апісання надвор'я. Закрэсліў. Пасядзеў яшчэ паўгадзіны. Ён ведаў, што пачатак і канцоўка — самае цяжкое. Сярэдзіна павінна з'явіцца сама па сабе. Так, прынамсі, распавядалі масцітыя шматтомныя ўлюбёнцы Каліопы, воркшопы каторых аўтар наведваў часта.

Малады, «падаючы надзеі» пісьменнік пачаў сноўдаць па пакоі ўзад і ўперад. Праз колькі хвілін гэта надакучыла юнаму таленту. Дзіўна, шмат хто з вядомых апісваў ці распавядаў у інтэрв'ю, як стваралі свае шэдэўры шляхам выходжвання па пакоі ці ў якім-небудзь парку каля дома. Наш герой часова асеў у цэнтры ўлюбёнага горада, якога ён ніколі дасюль не бачыў, але марыў пра яго — і вось, нарэшце, трапіў у літаратурную рэзідэнцыю, дзе можна будзе як след адпачыць і цалкам прысвяціць сябе творчасці. Але, паразважаўшы, ён адмовіўся ад ідэі з праходкай, бо дзеля таго, каб трапіць у бліжэйшы парк, давялося б выбірацца на двор, а гэтага вельмі не хацелася, дажджыла няслаба, дый халодна, ранняя вясна як-аніяк.

Ён адчыніў дзверы і выйшаў на калідор — выдатны, варта адзначыць, быў калідорчык: вузкі, доўгі, з рыпучымі масніцамі. Тое, што трэба — вось дзе можна сапраўды засяродзіцца і выдаць шэдэўр на гара. Падэфіляваўшы так пэўны час, не абы-які літаратар упэўніўся, што калідор — дрэнь і абсалютна не прыдатны для таго, каб нешта стварыць. Патрэбныя думкі аніяк не лезлі ў разбухлую ад эмоцый галаву. Трэба запарыць кавы — гэта дакладна дапаможа. Бальзак толькі так і пісаў: насёрбаецца гарачай арабікі — і вуаля, як кажуць там у іх, — куды захочаш нясі твор — у любым часопісе з рукамі адарвуць. Але спачатку ён напісаў такі некалькі кепскіх, нават безгустоўных раманаў. Ну, не ўсе ж адразу геніямі робяцца!

Пісьменнік пачаў спуск з чацвёртага паверха на першы (і чаму гэтыя дзівакі зрабілі кухню там?). Кавы хацелася да ўсрачкі, таму наш кракадзіл асадкі паскорыўся, каб дасягнуць жаданай мэты.

На кухні нікога не было. Цудоўна, значыць, ніхто не перашкодзіць. Звычайна, тут таўклося шмат народу, які невядома адкуль з'яўляўся і куды знікаў, але шуму было многа. Імбрык закіпаў да немагчымасці доўга. «Гэтак сканаеш заўчасна, не напісаўшы нічога», — падумаў быў незадаволены літаратар, але ягоныя пакуты хутка скончыліся, пачуўся чаканы шчаўчок, і кубак, да паловы запоўнены пахкім субліматам, распусціўся, дакладней, расстаў ад жарснага кіпеню.

Прагнучы хутчэй наталіць духоўную і творчую смагу, бясспрэчна, лепшы ў сваім пакаленні аўтар так апёк паднябенне, што нават пачаў трохі падвываць, але ўсе ахвяры — у імя мастацтва. Пасля таго, як апошняя кропля боскага напою апаўзла на донца, наватар-нонкамфарміст нават зажмурыўся ад задавальнення. «Зараз, зараз прыйдзе і да мяне муза! Зараз, напэўна, яшчэ не падзейнічала. Можа, сесці ў якую-небудзь позу, з тых, што практыкуюць ёгі, напрыклад, у позу лотаса? Заплюшчыць вочы, расслабіць мышцы, каб чакры раскрыліся, а потым закрыліся?»

Праз гадзіну сядзення стала зразумела, што муза сёння загуляла з кімсьці іншым.

«Спатрэбіцца больш моцны стымулятар», — вырашыў правазік-зацейнік. Як ні хацелася б яму выходзіць на вуліцу, але ж давялося апранацца і шлёпаць, мацюкаючыся, па лужах да бліжэйшага гіпера.

Людзей на ка́се было цьма. Ён зірнуў на гадзіннік: чатыры трыццаць тры. Ну лагічна, усе паўзуць з працы.

Выбар, што ўзяць, не стаяў і нават не лунаў у паветры; ён падышоў і цвёрда, як толькі мог, прамармытаў:

— Prašome absentas. Vienas butylkas.

— ??? — прадавачка вылупіла вочы на дзіўнага пакупніка.

— Каварітэ па-руску.

— А, гэта... — зніякавеў майстра мастацкага слова. — Абсенту мне, пажалуста.

— Абсэнт не прадаваем. — Халодна, як нажніцамі, адчыконіла апошнюю надзею на стварэнне шэдэўру сусветнай літаратуры маладая абыякавая кабета.

— Тада каньяк prašome. Эгзюпяры.

«Ну ўсё, цяпер усё ў маіх руках», — думаў малады і пісучы, ідучы па вільготных вуліцах. Рассякаючы па Віленскай, ён так задумаўся, што не заўважыў раскіданую паўсюль тратуарную плітку. Ужо лежачы на ходніку, ён пачуў моцны пах спіртнога... Апошняя мара на геніяльны твор разляцелася ўдрызг, апошні ратунак выслізнуў, выпарыўся, як трохзоркавы трунак.

Няшчасны і прыгнечаны літаратар, ледзь не плачучы, пашкандыбаў у сваю каморку.

Нішто і ніхто не дапамог беднаму, без сумневу, таленавітаму маладому чалавеку, і нават дождж не прыйшоў у госці.

Фота ŠÁRKA VEINHAUEROVÁ

Прарвацца за межы…

Віктар СЛІНКА

* * *

I

Церусіцца сена за санямі.
Мяса воўчае — ды на ваўчыны
след, —
Конь узбіўся, заіржаў, спыніўся.
Лейцы ўсё-ткі ты вазьмі, вазьмі,
Кажухом закрый сівушны дух,
Пра сябе спявай ты сваю песню:
«Баба коле дровы, коле дровы,
Мерзнуць, мерзнуць пальцы
ў мужыка».
У нізіне, там, дзе снег глыбейшы,
Курапаткам начаваць лацвей.
А на ўзгорку снег саням
нішчымны,
Тыя рэжуць палазамі рунь.
Хутка хутар твой адкрые поле.
Добра чугу прадзеда надзець,
Марыць пра мінулыя часіны,
Ганарыцца пачарнелым срэбрам.

II

У крыві павінна быць шляхецтва.
Коннік з месца возьме наўскапыт.
Толькі вось скажы —
пры чым тут ты?
Гэтага не ведаў Караткевіч,
І шчаслівы, што не ведаў ён:
Тыя паркі, восеньскія паркі,
У якія праз пяцьсот гадоў
Прыйдуць юнакі — і іх дзяўчаты,
Забіраць з сабой захочаш ты.
Гэта значыць — звесці ўсё
да дрэўца.
(Не абавязкова ўласнаруч.)
З нашае аб'яваіцца крыві
Толькі прывіды — блукаць
у змроку?
Кожны дзень — ужо не дзень
шчаслівы
Твой, не званы шчэ нікім,
А — маскальскі паслугач.
Навечна?..
Помніш ты: паліла маці сшыткі
Па дарозе ў школку — ад ваўкоў?
Помніш ты, як «Рабінзона Круза»
Ты па-беларуску прачытаў?
Ці жадаць табе, каб тая зграя
Сёння сані запыніла тут?
Мне адно твайго гнядога шкода:
Мала яму духмянае травы.

* * *

Як будзем збераджонае лічыць
За знойдзенае, знойдзенае —
лішнім,
Самі сябе — ацтэкамі і мая,
Паветра смак — за найвялікшы
дар, —
Ці здолеем хаця б засведчыць лёс?
Калі з хадуляў мы саскочылі —
чужых! —
І зможам не зрабіцца ў рэшце
рэшт
Размоклым лісцем у каналах
чорных, —
Тады нас болей не пераканаць,
Што лепш за ўсё распальваецца
ў печы
Сухім і даўганосым Бурацінам,
І што з сабачай місы
шмат лацвей
Для ўмацавання еднасці
й братэрства
Таксама есці і гаспадару.
О, Праўда! Прывялі цябе ізноў,
І скручаная дротам
далікатнасць,
Пяшчотнасць рук тваіх
неспрацаваных, —
Цяпер яны без клопату
тым больш?
А мы — гульцы; ніхто з нас
не паспеў
Да той калоды з рукава дадаць
Надзею і шчырасцю краплёны,
Бяспройгрышны і вырашальны
туз.

* * *

Калі радасці альбо
нягоды
выраўноюцца ў адну
лінію і паўстануць
між табою і светам
горным хрыбтом,
зведаеш:
весці падлік — страчваць дары,
таму што
занадта блізка,
каб там магло быць
нешта яшчэ,
злучаны між сабой
спарон з насалодай,
драўніна і попел,
джала і мёд.
Але ж — ёсць:
душа немаўляці,
поўныя кошыкі садавіны
і смак,
што вядзе ўсё далей
ад жыцця — да жыцця.

А ў выніку
маем адно:
кранальная недатыкальнасць
намнога бліжэй
да ліпкага бруду,
чым здольны падумаць
мы, бо
паміж імі стаіць
толькі маленькі цвыркун
са сваёю скрыпкай
у каморцы таты Карла,
а гаспадар
глядзіць на палена,
выбіваючы
патухлую люльку
на негабляваны стол.

Раздарожны камень

Прарвацца за межы — і слухаць
Самотны блюз
Альбо
Галаву прасунуць
У прамавугольнік
Пюпітра,
Прывязаць да падстаўкі ногі
І гэтак паўзці
Да Бога Музыкі?

Здзівішся
Невымерна, як уведаеш,
Што гэта — у адзін бок.

* * *

Спаткацца —
Не значыць
Нешта ўзнавіць
Альбо вярнуць.

Рэстаўраваны будынак
Канцэртнай залы, —
Цяпер там нішто не помніць
Нашага пацалунка.

Але можна
Ствараць
Сваю музыку ў кожным дні
Не паасобку — разам,
І кропка — кропка апоры,
Працяжнік — працяг.

Паэзія-3

...Адмыкае вам дзверы адчай,
Але й радасць...
Ды розныя дзверы.
Хатай крэўнікаў
Твой гарадскі неўпрыкмет
Сагрэты пакой.
Прадзедаў разгарні жыццяпіс,
у якім —
Ні распушчаных нерваў,
Ні юродства, а праца адна:
нешта сам —
І гуртом, талакой.

...Гэты голуб лясны — і гняздо,
вуркатанне
Над раем птушыным,
І ў салатавай камізэльцы —
сінічка
Ля лаўкі ў нагах;
Так праходзіш двары —
і ў чарговым заўваж
Зацвітанне шыпшыны,
Крок дзявочы пазнай, траўня
подых
Адчуй, — на ейных губах.

...Перабелены верш!.. Мо ён ведае
Смутку і шчасця вытокі...
Праз цябе працякуць —
стануць роднымі? —
Існыя плыні... ды токі...
Вось — закінуты парк...
Дрэмлюць дрэвы
Над чорнай жывою затокай.

* * *

Пройдзеныя сцежкі абміні.
Дыхай глыбей — і радзей.
Так не заведзена між людзьмі,
Але...

Лесу сіло
Ды выгін ракі.
Тхне ад згарчэлых балот
Доляй такой, пахам такім, —
Да твару... зношаны бот.

Гэта — не трэба
І тое — не,
Мовіш на ўсё і для ўсіх.
Толькі сабе, калі ты ў цане,
Заўсёды «так» — назусім.

...Сам жа
Вечна застанься
Цаной,
І — перад тварам сваім;
Пакуль майно не зглумілі лайном,
Ды слова і дух —
На дым.

* * *

Твой голас — голас з табой;
Мэта ў разрывах туману.

Справа — бетон і жалеза: слупы,
Сетка-рабіца паміж імі;
Злева — тыя ж слупы
І — гіпсакардон.
Пад нагамі — асфальт,
З краю вышчарблены
Не людзьмі
І не часам, — будоўляй.
Спуск — павольна-пахілы;
Марудная роўнядзь; потым —
Прамежкі-прыступкі.
Маці й дзіцёнак цябе абагналі.
Нехта ж, лішак маючы
вольнага часу
І недахоп глуздоў,
Ад камля — да сярэдзіны росту
прыдурка
Акорыў жывую алешыну,
агаліў яе ствол;
Тая й засохла.
...Справа — дзіцячы садок,
Злева — нейкі вайсковы
[амаль што турэмны]
Будынак.
І — вострa
Пахне стрыжань асадкі

У тваёй руцэ.

* * *

Н. К.

Поруч — повязь, і повень ракі;
А дарункі рассыпаны ў сцюжах?
Вы — сабралі іх, а скразнякі
Не адзенуць у лёд калюжын.
Гэтак собіла Вам — душой
У двары прытуляць каменьчык
І сабою, нібы мяжой,
Аддзяляць ад пакуты меншых.

* * *

з яшчэ не пажоўклай лістотай
свецяцца вербачкі ў атачэнні
дарослых чорных апалых
дрэў захварэлых на ломкасць
галін
лішайнік і мох на ствалах

штó вам нагрукала сэрцам лета
о вербачкі
а да таго вясна
калі вы здольныя так?
ведаю толькі адно:
добра мне тутака з вамі
і вы не дарма

плямамі снег па целе тваім
восеньскі парк-леапард

* * *

жанчына косы распляла
адклала грэбень
і воўну чэша

амаль да столі лыжы дастаюць
а стрэльба — да пляча гаспадара
(усё гэта ў маленькай прыбудове)
ды за сцяной — паветра вышыня
з васьмі акенцаў пазірае лёд
застылы ладан
захоўваюцца ветразі ў царкве
так толькі ўзімку
ёсць
такі закон
закон які зацвердзіў
Гулацінг

Вясновы Парыж

Падарожныя замалёўкі

Адам ГЛОБУС

Небяспечныя рэчы

На даглядзе ў аэрапорце паставілі апарат «Рукі ў гору!». Я так яго назваў, бо цяпер трэба высока ўздымаць рукі, калі цябе скануюць. Папярэдзе мяне тры разы ўздымаў рукі чалавек з Закаўказзя. Ён абураўся тым, што трэба здаваць металічныя грошы. Чамусьці яму было шкода расстацца нават на кароткі час са звонкімі манеткамі. Калі ён з трэцяй спробы прайшоў «Рукі ў гору!», яму ветлівыя даглядчыцы паведамілі, што ў сумцы маюцца забароненныя рэчы. Іх трэба або здаваць у багаж ці выкінуць. Чалавек з Закаўказзя напружыўся. Ён перапытаў, і яму паўтарылі пра забароненыя рэчы. «Якія канкрэтна рэчы я павінен здаць у багаж?» — «Відэлец!» — жорсткім голасам сказаў даглядчык. Пачуўшы пра відэлец, я страціў цікаўнасць да небяспечнай валізы чалавека з вечна праблемнага Закаўказзя.

Дождж

У Парыжы і шэры, і дробны, і бясконцы дождж прыносіць радасць. Бо ён спакойны. Бо не сёння дык заўтра спыніцца ягоная падманная бясконцасць. Бо шэрасць у яго празрыстая і срэбная. Бо ён — парыжанін.

Пабла Пікаса

Пачынаць падарожжы па музейным Парыжы варта з галерэі Пабла Пікаса, вядома, калі ў душы ты — мастак.

Натуршчыкі і асабліва натуршчыцы Пікаса нават на фотаздымках падобныя да карцінных вобразаў. Разглядаеш фотапартрэты натуршыкаў, і складаецца адчуванне, што іх зрабіў сам Пабла Пікаса. Зусім іншае адчуванне пакідаюць карціны, у іх няма моднай фатаграфічнасці. Ёсць падабенства, ёсць жывапіснасць, ёсць графічнае рашэнне, але няма фотадакументалістыкі. Нават дзіву даешся, што яе няма.

Пікаса ў Парыжы госць. Ён прызнаны і паважаны, ён агульнавядомы і ўсімі любімы, ён блізкі, але не свой. Пікаса арганічны ў Барселоне. Там ён натуральны, нязмушаны і трагічны. У Парыжы Пікаса працаўнік, у Барселоне — малады чалавек поўны веры ў сваю зорнасць. У Парыжы Пікаса адзін са шматлікіх геніяльных мастакоў, а ў Барселоне ён найвялікшы з вялікіх. У Парыжы свой — Селін, а не Пікаса.

На палотнах і малюнках Пікаса шмат чытачак. Хацелася б верыць, што яны зачытваюцца вершамі. У чалавечым свеце зашмат жорсткасці і замала лірычнасці. Таму я веру ў тое, што чытачкі Пабла Пікаса зачытваліся верлібрамі Гіёма Апалінэра.

Парыж і прэзідэнства

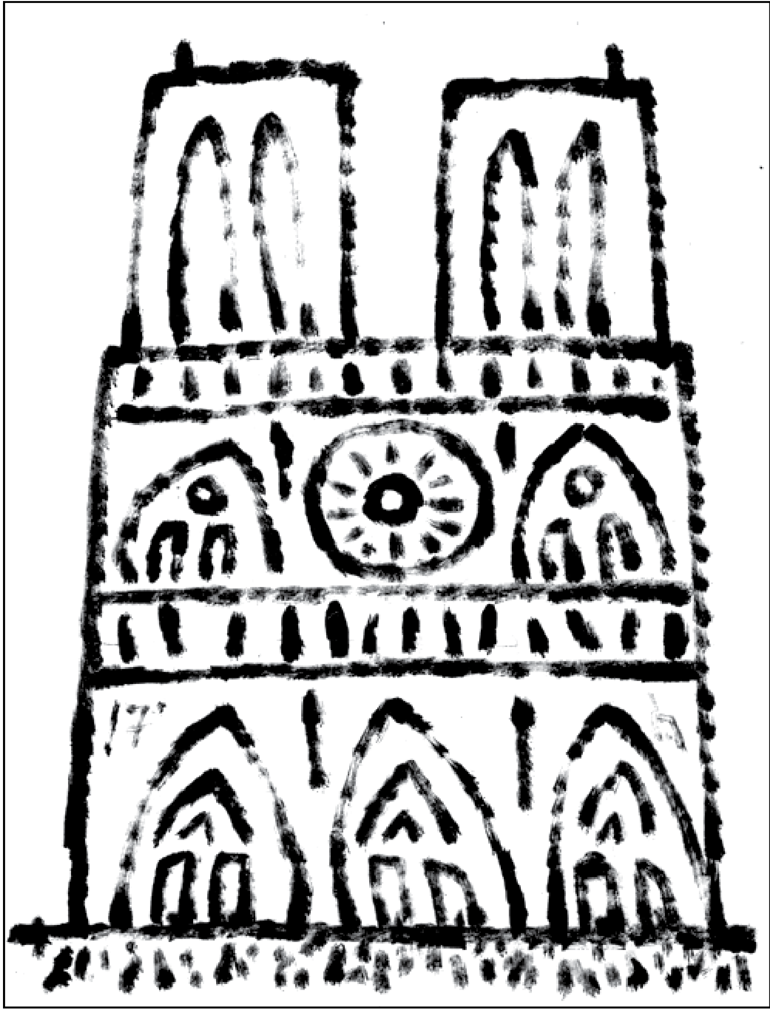
Прэзідэнт Францыі? Не гучыць! Кароль Францыі — гучыць! Яшчэ як гучыць. Пераканаўча гучыць. Як і «Рускі цар!» — гучыць. Прэзідэнт СССР — малапрыстойнае нешта, аднаразова-кандомнае. Прэзідэнт ЗША — ідэальна гучыць. Канцлер Германіі — ідэальна. Султан Брунэя — ідэальна. Англійская каралева — ідэальна. Папа Рымскі — ідэальна. Я ўсёй душой за дэмакратыю, за сумленныя выбары, за адукаваны свет. І ўсё ж… Прэзідэнт Францыі — не гучыць, а хочацца, каб гучала, каб у словах і дзеяннях была гармонія. Гуляю па вясновым Парыжы, горад рыхтуецца да выбараў, французы зноў пойдуць галасаваць за новага кіраўніка дзяржавы, яны выберуць сабе прэзідэнта ці прэзідэнтшу… І ўсё ж… Не гучыць.

Майстэрня над Сенай

Мне давалі званне «парыжанін на тры месяцы», а я сціпла пагадзіўся на адзін. Трэба паспрабаваць, а раптам не прыжывуся. Прыжыцца ў Парыжы не так і проста. Калі ў цябе няма вялікіх запатрабаванняў, можна і пад мостам пажыць, але я не з такіх. Беспрытульнік — не мой вобраз. Мне далі ў Парыжы прытулак. Між іншым, выдатны прытулак. Далі майстэрню не горшую, чым я маю ў Мінску. Высокі паверх, шмат святла, з гаўбца відаць Сена. У Мінску мне страшэнна не хапае ў майстэрні гаўбца, а тут і гаўбец, і рэчка, і краявіды казачныя за вакном. Такая правільнасць паўсюль і ва ўсім, што нават малявацъ страшнавата. Не ведаеш, з чаго пачынаць. Добра, што наконт літаратуры была папярэдняя прапісаная дамоўленасць: абяцаў напісаць парыжскія казкі. А малюнкі? Намаляваў кубак з чорнай каваю. Майстэрня без кавы — не майстэрня. Пакуль маляваў кубак кавы, прыдумаў першы мастацкі ход: буду маляваць у Парыжы за тых сваіх сяброў-мастакоў, хто ў Парыж не даехаў. Хацеў — і не атрымалася. Памалюю за Мішу Нацэўскага, за Юру Яўменава, за Мішу Пракоф'ева… З імі мне будзе не так сумна аднаму на гаўбцы, над Сенаю.

Мовы і Парыж

Парыж — горад, у якім усе мастакі жывуць з дзяцінства. Яны ходзяць у Луўр, яны гадзінамі разглядаюць вітражы ў саборах, яны разам з Шардэнам пішуць нацюрморты і побач з Радэнам малююць аголеных натуршчыц, з Пабла Пікаса яны робяць адкрыцці, а з Жоржам Бракам вучацца прадаваць малюнкі як даражэй… Ты мне скажаш: «А мова? На якой мове размаўляюць твае мастакі, калі з дзяцінства яны жывуць у Парыжы?» Адкажу… Ну якая мова ў мастака? Пляма, кропка, лінія ды рыска. Вось і ўся яго мова.

Папяровыя шклянкі

Парыж вярнуўся да папяровых пакетаў і папяровых аднаразовых «шкляначак». Замест пластыка французы зноў выкарыстоўваюць кардон. Прыемна… Усё прыемна: і глядзіцца добра, і ў руках трымаеш з асалодаю. Нават папяровая «склянка» з дармовым супам у руках бяздомнага выглядае добра. Так добра, што ажно самому захацелася пакаштаваць той дармовы суп. Спыніўся і паразглядаў парыжскіх жабракоў. Скажу, што апрануты яны лепей за мінскіх валацуг. Як і ў Мінску, у Парыжы большасць вулічных людзей — старыя, зарослыя барадамі мужчыны. Як і мінскія бадзягі, парыжкія бадзягі любяць кардон і паперу. Любоў да паперы ў мяне — агульная рыса з вулічнымі людзьмі ва ўсім свеце.

Выстава

У парыжскай майстэрні развесіў выставу малюнкаў. Каб раней, дык выпіў бы гарэлкі, а так наліў сабе ў шклянку газаванай мінералкі з мятай. Мінералка «Пер'е» — выдатны напой. Вада багоў. Жан-Поль Сартр казаў, што «Пер'е» мае металічны прысмак. Так і ёсць, з мятай у вады прысмак халоднага металу, прысмак халоднай рыцарскай зброі. Карацей, я гэта зрабіў: займеў маленькую персанальную выставу ў сталіцы мастакоў, у Парыжы. «Цяпер, — як некалі казаў мой тата, — усе зайздроснікі хай зробяць стойку на галаве!» Засталося прыдумаць назву для выставы… «27 малюнкаў Адама Глобуса» — думаю, лепей і не трэба.

Прэзідэнт Францыі? Не гучыць! Кароль Францыі — гучыць! Яшчэ як гучыць. Пераканаўча гучыць. Як і «Рускі цар!» — гучыць. Прэзідэнт СССР — малапрыстойнае нешта, аднаразова-кандомнае. Прэзідэнт ЗША — ідэальна гучыць. Канцлер Германіі — ідэальна. Султан Брунэя — ідэальна. Англійская каралева — ідэальна. Папа Рымскі — ідэальна

Ван Гог і парыжскае сонца

Каб я меў здольнасці такія, як у Ван Гога, дык абавязкова напісаў бы чырвона-залатое сонца над вечаровай Сенай. Можа, Ван Гог і напісаў падобны краявід. Хутчэй за ўсё, ён яго зрабіў. Я нават перакана괯ы, што тэмпераментны галандзец, стоячы пасярод Парыжа, пісаў сонца над рэчкай, пісаў мост, пісаў Нотэр-Дам… Шкада, што з парыжскага перыяду, які адбыўся ў творчасці Вінцэнта Ван Гога, мала што захавалася. Але гэта не перашкаджае мне любавацца вечаровым Парыжам, спыняцца і ўяўляць, як гэты ці той краявід мог напісаць рудабароды геній.

Свечка

У касцёльнай цішыні запальваю свечку. Самую танную. Не думаю, што Хрыстос будзе лічыць грошы, ахвяраваныя на свечкі. Можа, Ён і свечкі не лічыць. Не важна… Мне прыемна запаліць свечку ў цішыні парыжскага пустога касцёла. Запальваеш, ставіш пад гіпсавую Дзеву Марыю, думаеш пра бацькоў-нябожчыкаў. Што можа быць больш маім за згадкі пра бацькоў у прасторным і ціхім касцёле? Бадай, нічога.

Спробы

У Парыжы добра відаць, як іншыя гарады рабілі спробы стаць падобнымі да яго. Спрабаваць спрабавалі, але не сталі яны Парыжамі. Не стаў Парыжам Амстэрдам, не стаў Пецярбург, не стала Варшава… Падобныя спробы варта ўхваліць, а не ганіць, бо менавіта ў Парыжы нарадзіліся вялікія архітэктурныя стылі. Тут зазіхацела ракако, тут паўстаў ампір, тут расквітнеў рамантызм і тут узнік мадэрнізм. Нават самы найкарацейшы пералік зробленага ў Парыжы ўражвае і будзе яшчэ доўга здзіўляць разумную частку чалавецтва.

Холад і Нотэр-Дам

Выйшаў з майстэрні, каб памаляваць вялікі сабор з натуры. Прагноз прарочыў кепскае надвор'е. Надзеў я куртку і шапку. Выйшаў да Сены, стаў і малюю. Вецер вырывае паперу з рук. Халодна і сыра. Вось-вось з нізкага неба пасыплецца напрарочаны сіноптыкамі дождж. Тут я заўважыў, што ў Нотэр-Дам няма чаргі. Звычайна, на прысаборным пляцы ляжыць даўжэзная змяюка чаргі, а тут — пусты пляц. Я прыспешыў хаду. Забег у сабор. Стаю пад скляпеннямі і адчуваю, што на мяне ўсе недабразычліва паглядаюць. Хай сабе! Мне што? Узняў я галаву, каб вітражнай ружай палюбавацца, тут і адчуў, што на галаве маёй сядзіць шапка. Зайшоў у Нотэр-Дам і так расхваляваўся, што на шапку забыўся. Зняў я шапку. Схаваў яе ў кішэню. Падумаў, каб я працаваў у Нотэр-Даме, дык працаваў бы ў шапцы. Прахалодна ў саборы. У час службы я шапку здымаў бы, а так, калі ніхто не бачыць, сядзеў бы з галавой у цяпле.

Гюго і пахаванне

Наведаў музей Віктора Гюго. Выйшаў з яго са змрочным настроем. Самае гнятлівае ўражанне пакінула спачывальня раманіста. У ёй Гюго памёр. Стаіш у змрочна-чырвонай маўзалейнай спачывальні і пераносішся ў дзевятнаццатае стагоддзе, у час смерці рамантыка.

Працяг на стар. 16 (10) »

Ягонае спакутаванае цела толькі што вынеслі з пакоя — хаваць, а ты тут застаўся і невядома нашто стаіш у здранцвенні. Наглядчыкі ў музеі маюць таксама нейкі ўрачысты і пахавальны выгляд. Яны ўсе ў чорным, і такое ўражанне, што крыху п'янаватыя. Яны такія, якім і трэба быць на пахаванні. Адным словам, я ішоў у музей, як на свята, а трапіў на ўрачыстае пахаванне найвялікшага з рамантыкаў.

Параўнанні

Беларуская літаратура, прынамсі, яе лепшая частка — песенная і казачная, беларускія казачнікі і паэты сквапныя на словы і шчодрыя на паўторы. Французская літаратура шматтомная, шматраманная і шматслоўная. Французы любяць доўгія сказы, яны нават кароткую літаратурную форму называюць максімай.

У беларусаў сасіскі таўшчынёю з вялікі мужчынкі палец, а ў французаў сасіскі худыя, як алоўкі, але смачнейшыя (зрэшты, калі добра пашукаць, можна і ў французаў знайсці сасіскі таўшчынёю з вялікі палец).

Беларускія міліцыянты пачалі з'яўляцца на вуліцах з аўтаматамі, французскія паліцыянты таксама разгульваюць па вуліцах Парыжа з аўтаматамі ў руках, а яшчэ ў Парыжы паліцыянты ездзяць на роварах, а ў Мінску я яшчэ не бачыў міліцыянтаў на роварах, здаецца ж, быў у нас веластзавод, маглі б ужо і мы пасадзіць міліцыянтаў на два колы.

Беларус можа прылегчы на гарадской лаўцы, каб хвілінку адпачыць. Ён ведае пра рызыку атрымаць заўвагу ад якога амапаўца ці міліцыянта, але стома бывае такой неадольнай, такой свінцовай, такой сонстваральнай, што беларус пераадольвае страх і кладзецца на лаўку. Французу з гэтым лягчэй, француз можа спакойна легчы на любую гарадскую лаўку, можа легчы на парыжскі ходнік, можа нават у гамак легчы і пазіраць з таго грамадскага гамака на Нотэр-Дам.

Беларус пад сваімі беларускімі мастамі прыспешвае хаду, нават пад сталічнымі мінскімі мастамі мы праходзім як хутчэй; пад парыжскімі мастамі наадварот адчуваеш утульнасць, так і хочацца там спыніцца і застацца, шмат хто і застаецца, і жыве.

Панядзелак

Лежачы ў парыжскай студыі, падумаў, што на свеце ёсць месцы, дзе заўсёды толькі адзін дзень на тыдні — нядзеля. На беразе Чорнага мора, у горадзе Сочы, для ўсіх, хто ў ім знаходзіцца, ёсць толькі нядзеля. Для адпачыннікаў гэта вольная, поўная крамоўных водараў нядзеля, для астатніх — нядзеля працоўная. Падобныя нядзелі ёсць і ў Січазе, што пад Барселонаю. Пэўна, ёсць яшчэ іншыя месцы на зямлі, дзе насуперак календарам штораніцы пачынаецца нядзеля. Такім месцам некалі была Ялта... Мне казалі, што была, бо сам я па той Ялце пахадзіў у дзяцінстве толькі паўдня на экскурсіі. У беспрацоўных і адпачыннікаў нядзеля сем дзён на тыдні наўпрост тамака, дзе яны знаходзяцца. З мастакамі зусім іншая сітуацыя. У мастакоў няма ніякіх выходных, як іх няма і ў паэтаў. У мастакоў сем дзён на тыдні працоўны дзень. Так і ў мяне ў парыжскай студыі ў нядзелю — панядзелак, і заўтра — у панядзелак будзе зноў панядзелак.

Норы

Штодня я спыняўся каля пацучыных нораў і з замілаваннем, інакш і не скажыш, назіраў за вясёлымі гульнямі парыжскіх пацукоў. Ну дзе ты яшчэ такое дзіва пабачыш? Адкажу! Там, дзе няма вулічных катоў і сабак. Каб у Парыжы гулялі вулічныя сабакі і каты, дык пацучыная вольніца імгненна скончылася б. Так, у вялікім дзесяцімільённым горадзе няма вулічных катоў. Іх адлоўліваюць. Такі ж лёс і ў сабакі, які застаўся на парыжскім бульвары без гаспадара. Ад падобнай здагадкі мне зрабілася так сумна, што я, замест таго, каб ісці ў Луўр, пайшоў у заакраму. Наглядзеўся я тамака на катоў па 2000 еўра, на какаду за 2690, на марскіх парсючкоў па 39... Па краме разгульваў чорна-белы мардаты кот, якога можна было нават пагладзіць. Другі кот грэўся, лежачы на цёплай накрыўцы акварыўма з чырвонымі рыбкамі. А вось пацукоў у заакраме я не пабачыў. Звычайна ў падобных крамах заўсёды прадаюцца белыя пацукі, а тут не было, але праз гэта не замаркоціўся. Галоўнае: я наглядзеўся на парыжскіх катоў і сабак.

Языкі

Убачыў жабрака з высалапленым языком. Бліскуча-ружовы шырокі язык звісаў з ніжняй губы і ляжаў на парослым шэрай шчэццю падбароддзі. Жабрак мяне ўразіў, бо арганічна дапаўняў мост каля Нотэр-Дама. Праз паўгадзіны на вуліцы Рывалі я сустрэў старую ў бэзавым капелюшы. Яна аблізвала востраздюбым языком пасінелыя вусны. Праз дзень каля Ратушы я пабачыў яшчэ аднаго старога з высалапленым языком. У Мінску я не сустракаў людзей з такой хваробаю. Можа, у нас холад мацнейшы, можа, нашы маразы прымушаюць людзей трымаць языкі за зубамі, а можа, нашы людзі не дажываюць да такой хваробы, калі язык з рота пачынае вывальвацца...

5 еўра

У недарагой ангельскай краме прыдбаў сабе новыя цёмна-сінія нагавіцы. Парыжане любяць апранацца ў цёмна-сіні. Каб не вылучацца ў сваіх вайскова-зялёных нагавіцах, я памяняў іх на сінія. Пяць дзён прахадзіў у сініх, а потым дзеля простай разнастайнасці зноўку надзеў зялёныя. Якая была радасць — знайсці ў старых нагавіцах 5 еўра. Здавалася б — 5 еўра не вялікія грошы, а знаходзіш іх у кішэні старых нагавіцаў і радуешся напоўніцу. Некаму падобная знаходка падасца неістотнай, а мне дык і такія 5 еўра ўзнялі настрой. Цяпер думаю... На што іх пусціць? На паперу для малявання ці на цюбік чорнай фарбы? Думаю, што пушчу на шчыльную, фактурную, белую паперу.

Мінчане і парыжане

Мінчанін часцяком шморгае носам, бо халодныя дажджы і вірусы надоўга не пакідаюць нашу сталіцу; парыжанін пакашлівае, бо паветра ў Парыжы, што б мне хто не казаў, — жорсткае.

Мінчанін не толькі сам чакае на скрыжаваннях зялёнае святло, ён яшчэ і асуджае ўсіх тых, хто таго святла не можа дачакацца. Парыжанін можа перабегчы вуліцу пад чырвоным святлафорам, ён яшчэ можа выпіць шклянку чырвонага, сесці пасля гэтага за стырно аўтамабіля і спакойна паехаць на чырвоны святлафор.

Мінчанкі паселі на ровары; глядзіш на іх і радуешся, бо жанчына на ровары выглядае эратычна. Парыжанкі вакол Луўра і Гранд-Оперы ездзяць на самакатах, жанчына на самакаце маладзее. Можа, мне гэта толькі падалося, што маладзее жанчына на самакаце, але калі сонца, калі лёгкі ветрык, калі яна ляціць па гладкім і чыстым асфальце — яна і сапраўды адчувае сябе маладой і прывабнай.

Мінчанкай быць лёгка; прыехала ў беларускую сталіцу, пасялілася, і ты — мінчанка. Большасць мінчанак думаюць, што яны і беларускі, а гэта не праўда. Падобнае і з парыжанкамі: прыехала, пасялілася і стала парыжанкай. Так і ёсць. Самая знакамітая парыжанка — Мона Ліза. Усе яе ведаюць, усе парыжанкі забягаюць да яе павітацца. Ліза ўсміхаецца. Вядомая непадробная чароўная ўсмешка парыжанкі. Толькі Мона Ліза не француженка. Яна столькі часу пражыла ў Парыжы, а нават слова па-французску не сказала. Парыжанка можа цэлы век пражыць без французскай мовы, а ў французанкі і адзін дзень без роднай мовы не пачнецца.

Мінчанка не пачне, седзячы пасярод касцёла, размаўляць па сотавіку. У Парыжы я на свае вочы бачыў і чуў, як у касцёле святога Луі жанчына гучна і радасна гаварыла ў тэлефон. Сувязь была добрая. Парыжанка зусім не спяшалася скончыць размову. Дзякуючы цудоўнай акустыцы я чуў і разумеў (!) яе кожнае слова, парыжанка гаварыла па-польску.

Віно

Парыж пахне віном. Смачным, духмяным, вінаградным напоем дыхае на цябе вуліца, поўная кавярняў і рэстарацый. Ідзеш і хмялееш ад вінных пароў, ад вясны, ад вечаровага вінаколернага сонца... Мінск ніколі не пахне віном. Нават мінскія вінзаводы пахнуць толькі яблыкамі ды бражкай. Каля вінзавода, што некалі стаяў на вуліцы Прытыцкага, прайшло маё школьніцтва. Я выдатна памятаю восеньскія водары антонаўкі. Цэлыя горы спелых яблык ляжалі на пляцы пасярод шэрых карпусоў. Яны пахлі мёдам і вёскай, але яны не пахлі віном. У Мінску шмат смачных водараў. Пякарні моцна пахнуць свежым хлебам. Каля бровараў стаіць такое смачнае паветра, што здаецца, яго трэба есці лыжкай. Марозныя мінскія ранкі пахнуць спіртам. Да сваіх мінскіх водараў я даўно прывык, праходжу і не адчуваю. Галава занятая іншым. У Парыжы я магу крыху і адпачыць, і спыніцца, і пастаяць у вінным, п'янкім, чыста французскім водары.

Пустышка на асфальце

У Парыжы столькі ўсяго вялікага і значнага, запамінальнага і ўрачыстага, пафаснага і галавакрутнага, што губляешся, у які бок ісці. І леваруч, і праваруч, і наперадзе цябе чакаюць сустрэчы з невыгадным і невераемным. Таму ты і глядзіш на ходнік. Глядзіш пад ногі. Глядзіш і бачыш пустышку на асфальце. Зграбная зялёна-блакітная пустышка з белай шаўковай стужачкай, такая яна чыстыя, што хочацца ўзяць гэтую пустышку. Не бярэш — і крочыш далей да манументальнага і залатога, да высокага і прасторнага. Ідзеш і згадваеш нейкую драбязу, накшталт таго, што чэлес па-парыжску — зізі. Ты чуў, як знаёмы хлопчык Клод сказаў свайму сябруку Жану, што ў ягонага таты вялікі зізі. Жак не разгубіўся, ён адказаў Клоду з гонарам, бо ў ягонага таты да вялікага зізі ёсць яшчэ і вялікі жывот. Ты ў Парыжы, трэба думаць пра Паскаля і Мантэня, а ты думаеш пра пустышку і чужыя зізі. Ты амаль што пачаў думаць пра Паскаля, калі пабачыў жанчыну з чорнымі кучаравымі бакенбардамі. Замест таго, каб згадваць Паскалеўскія афарызмы, ты не можаш забыць жаночыя бакенбарды. Ты пра іх думаў бы яшчэ доўга, каб не пабачыў бабулю, якая круціцца вакол дзіцячага вазка. У вазку, як на троне, сядзіць таўстун. Гэта ён выплюнуў пустышку на парыжскі асфальт. Гэта ён даваў мне, што нічога больш важнага за ягоную пустышку ў вялікім горадзе няма.

Гарачыня

У Парыжы такая гарачыня, што ў шмат якіх гарадскіх фантанаў у горле паперасыхала.

Цыбульны суп

Да мяне ў студыю завітаў жывапісец Раман Заслонаў. Пасля адкрыцця сваёй выставы на Венецыянскім біенале Раман вырашыў крыху адпачыць і пагуляць па травеньскім Парыжы. Мы пахадзілі па маляўнічым яўрэйскім раёне Марэ. Пазаглядвалі ў розныя дарагія і танныя крамы. Да нашай кампаніі далучыўся сын Рамана — Піліп. Мы пачалі абмяркоўваць рэстарацыі. Наш выбар спыніўся на традыцыйнай французскай рэстарацыі «Філосафы». Там Раман і пачаставаў мяне цыбульным супам. Варта зазначыць, што ў Парыжы трэба абавязкова пачаставацца цыбульным супам. Я не гурман, але французскі цыбульны суп, з'едзены ў рэстарацыі «Філосафы», зрабіў на мяне вялікае ўражанне, амаль такое, як і калаж Анры Матыса «Маркота караля». Ты можаш абурыцца... Дзе той суп, а дзе Матыс? Такія рэчы нельга параўноўваць! Не параўноўвай. Я наогул сумняваюся, што ты бачыў «Маркоту караля» ў арыгінале. Ха-ха! Карацей, суп быў выдатны. Мая жонка, якая далучылася да нас у «Філосафах», замест супу замовіла сабе салату з буракоў. Салата была самая звычайная, а цыбульны суп мяне пацешыў. У юнацтве я чытаў, што скульптар Радэн любіў і штодня еў цыбульны суп. Цяпер я выдатна разумею Радэна. Пасля вячэры мы схадзілі на востраў Святога Луі. Раман спытаў: «Трыццаць гадоў назад ты мог сабе ўявіць, што цябе запросяць пажыць і папрацаваць у Парыж, што ты праедзеш сюды, а тут у Францыі буду жыць і працаваць я, што мы з табой будзем гуляць каля Сены і глядзець на Нотэр Дам? Мог?» Раману я сказаў, што не мог. У маладосці, калі мы разам з Раманам вучыліся ў інстытуце, я і сапраўды не мог такую карціну ўявіць, але ў таемным кутку душы я на такое спадзяваўся і верыў, што нешта падобнае са мной здарыцца і я пакаштую ў Парыжы цыбульны суп.

Ножык

Чым больш у цябе жаданняў, тым больш праблем і непрыемнасцяў. Думаеш: спраўдзіцца жаданне, і радасць ахопіць з галавы да ног. Як жа-ж, ахопіць... Таму я стрымліваю жаданні, мінімалізую сваё "хачу" да самага неабходнага. У дарозе патрэбен нож. Без нажа-складанчыка, ці як у нас яго называюць — сцізорыка, я ў дарогу не выпраўляюся. Ёсць цяжкасці з пералётамі. Усе ножыкі і нажніцы цяпер трэба здаваць у багажны адсек. Здаю. Прывык. Нож свой я даглядаю, таму ён і служыць доўга. Служыў... Забыўся я свой нож у парыжскай майстэрні. Застаўся ён ляжаць на паліцы ў варэльні. Во, некаму радасць будзе — знайсці швейцарскі сцізорык. Некаму радасць... Мяне гэта суцяшае, але не так каб моцна. Адсутнасць нажа мяне занепакоіла. Адна справа стрымаць жаданне пра нешта такое, чаго ў цябе не было, зусім іншая сітуацыя, калі хочацца вярнуць страчанае. Знайшоў я свой ножык у інтэрнэт-краме і замовіў дастаўку, а ў горадзе коракі на дарогах. Дастаўшчык тэлефануе: «Можа, вы зробіце ласку, выйдзеце ў двор па ножык?» Выйшаў я пад дождж і вырашыў падбегчы да машыны, каб не намокнуць. Падбег... Тры крокі ступіў і падвярнуў нагу. Забалела нага страшна, але звязка не парвалася. Расцягнулася, але жыць буду. Ножык я ўсё ж прыдбаў, жаданне сваё спатоліў, але з радасцю праблемы. Суцяшаюся тым, што расцягнутая звязка лепей за парваную.

Малюнкі аўтара

Жыццёвы крыж творцы — быць вуснамі Бога

«Напачатку было Слова, і Слова было ў Бога, і Слова было Богам. Яно было на пачатку ў Бога: усё праз Яго пачалося, і без Яго нішто не пачалося з таго, што пачало быць» (Ян, 1:1–3).

Я не выпадкова пачаў з цытаты Бібліі. На маю думку, «Каложскі Дабравест» — паэтычны зборнік духоўнай лірыкі 11 аўтараў — і з'яўляецца тым самым Божым Словам, праз якое ўсё пачалося. Тым Словам, якое ўсяляе надзею і веру, якое вядзе пасродкам рытму і рыфмы ў іншы, адрозны свет, Божы свет, дзе ў рэшце рэшт душа знаходзіць доўгачаканы спачын і супакой, прыемную ўсцішанасць.

Сам назоў зборніка вельмі трапна і дасціпна адпавядае сваёй напаўняльнасці, сутнасці — «Каложскі Дабравест». Ён як той звон старадаўняй Каложы, які заклікае вернікаў да набажэнства, супольнай малітвы, заклікае нас да роздуму пра нашае мінулае, пра нашу штодзённасць і будучыню. І чытач разам з паэтамі, творы якіх увайшлі ў гэты зборнік, можа паспрабаваць знайсці адказы на пытанні, якія раз-пораз узнікаюць у кожнага: дзеля чаго мы прыйшлі ў гэты свет, у чым наша наканаванасць, што ёсць пачатак, а што канец, і што ёсць Бог.

Вершы зборніка пакліканы да аб'яднання, сабаравання вернікаў усіх канфесій: будзь ты праваслаўны, каталік, пратэстант ці нават мусульманін — ва ўсіх нас адзін Бог. Так, магчыма, мы і звяртаемся да яго па-рознаму, выконваем розныя рытуалы, але ўсе мы просім Яго аб адным і тым жа: аб любові, аб здароўі, аб шчасці, аб дабрабыце. Так і творы, якія сабраны пад гэтай вокладкай, выконваюць па сутнасці тую ж функцыю: функцыю малітвы. А калі ўжо зусім проста — гэта кранальная, шчырая, нязмушаная размова з Богам.

Размова на мове, на якой сам Бог звяртаецца да нашага народа, на мове, якую ён даў нам дзеля кумунікацый. У нашай краіне сталася так, што афіцыйнымі з'яўляюцца дзве мовы. Але мова, дадзеная нам Богам, не расейская. Наша мова — беларуская! Менавіта на гэтай мове размаўляе з намі Усявышні, на гэтай жа мове мелі б зносіны з Ім і мы. Толькі словы на гэтай мове здольныя крануць нашу душу, здольныя прымусіць яе затрымцець, завібраваць і агаліць сваю сапраўдную сутнасць.

Некаторыя, мяркую, мне запярэчаць, што гэта не так. Але толькі словы, прамоўленыя па-беларуску, выклікаюць нават у расейскамоўных беларусаў слёзы. Малітва на гэтай мове кранае сэрцы ўсіх беларусаў, таму што гэта ёсць мова нашай душы, мова, дадзеная нам Богам. Мы можам усё сваё жыццё размаўляць і думаць выключна па-расейску і нават не здагадвацца аб сваёй сапраўднай сутнасці душы.

Вершаваныя творы зборніка напісаны «на мове душы». І толькі тэкст Божае Слова здольнае ацаліць нашыя сэрцы і душы ад рознага кшталту хваробаў і ачысціць нас ад грахоў і пошасці нячыстага. Мне здаецца, што калі б расейскамоўныя беларусы прачыталі гэты зборнік, дык абавязкова пераканаліся б у гэтым і знайшлі б у маіх словах «зерне рацыі».

Я настойліва раіў бы прачытаць гэтыя творы ўголас, так, каб адчуць рытм, «вібрацыю». Слова, прамоўленае ўголас, уздзейнічае інакш. Спярша, вылецеўшы з нашых вуснаў, яно скіроўваецца да адрасата гэтага паслання, а потым вяртаецца назад, адоранае, прасякнутае цеплынёй і любоўю.

Яшчэ адным плюсам гэта зборніка з'яўляецца тое, што побач з творамі ўжо вядомых паэтаў, якія падарылі нашай краіне шмат цудоўных вершаў, змешчаны творы маладых талентаў нашай зямлі, якія робяць першыя крокі ў гэтай галіне. Што праўда, гэтыя крокі даволі ўпэненыя і цвёрдыя. І побач з такімі аўтарамі, як Данута Бічэль, Зніч (Алег Бембель), Юрка Голуб, і іншыя выглядаюць вартымі пераемнікамі і прадаўжальнікамі традыцый сваіх старэйшых калег. І няма аніякага сумневу, што яны падораць усім нам яшчэ шмат выдатных твораў, якія годна рэпрэзентуюць нашу краіну ў сусветнай літаратуры.

Апроч некаторых твораў слынных і маладых паэтаў нашага краю, зборнік знаёміць чытача з кароткай біяграфіяй творцаў і іх творчымі ўнёскамі ў скарбонку нашай літаратуры.

Творы аўтараў, хоць і аб'яднаныя цудатворным пакровам хрысціянскай духоўнасці і непахіснасцю веры ў Бога, усё ж вельмі розныя. Адны спрабуюць зразумець Сусвет і Бога праз пазнанне саміх сябе і сваёй сапраўднай сутнасці, як Алег Бембель:

...і ўбачыў за ззяннем бясконцых кругоў
дапытлівых думак спакусна-прыгожых —
аб тайнах апошніх абіцелаў Божых —
Дом Божы ля каменя сэрца майго...

Другія знаходзяць духоўную падтрымку і сілкаванне сваёй веры і творчасці ў далёкім мінулым. Магчыма, дзякуючы гэтаму яны бачаць тую несправядлівасць, якая пануе на абшарах нашага краю. Да прыкладу — Данута Бічэль. У некаторых ейных радках адчуваецца востры боль і неспакой паэтэсы за лёс нашай Радзімы, за нашу будучыню. Здавалася б, мы цяпер жывем у вольнай і незалежнай Беларусі, але разам з тым нібы ў палоне. Скаваныя кайданамі, ланцугамі ворага, мы маўкліва назіраем за тым, як неўпрыкмет вынішчаюць нашу памяць і нашу мову:

Ад нараджэння духоўных пачаткаў,
каб задыхнуліся мы ў цемнаце,
вораг душу вынішчае ў нашчадкаў,
мову і памяць адняў у дзяцей.
(«Правілы паводзін для школьнікаў»)

Але ўжо ў вершы «Спас» з ейных грудзей вырываецца заклік не галасіць і не плакаць па Спасе Хрысце, а значыць, і па нашым краі. Хрыстос не памёр, Ён вечна жывы! Не памерлі, і мы і наш край, беларусы! Ісус наш паратунак і наша будучыня! Ён перамог забыццё, адолеў і скарыў смерць, паўстаў з магілы насуперак катам і ворагам Божым. А цяпер Ён, Хрыстос, дапаможа і нам, беларусам, абудзіцца, паўстаць, уваскрэснуць з мёртвых. У ім наша сіла і наша збавенне, Ён наша паходня-штандар, якая выведзе нас з палону цемры да святла і волі:

Не насіце жлобы па Спасе,
жывым чалавеку!
Тут маліліся продкі на полацкай
мове спрадвеку!
Святы Спас уваскрэснуць склікае,
скідае прымусы!
Незалежныя, вольныя,
вечныя мы — беларусы!
(«Спас»)

Трывожныя погляды на нашу будзённасць і будучыню гучаць і ў паэта Анатоля Брусевіча. Дык што тады чакае нас, калі мы гатовы славіць каго заўгодна, а саміх сябе паліваем брудам, саміх сябе лічым амаль не смеццем гэтай зямлі. Наша краіна ператварылася ў краіну абсурду, дзе амаль кожны спрабуе прымераць на сабе кагосьці іншага і ўсё жыццё гатовы быць гэтым іншым, але толькі не самім сабою:

Таму не пачуем гімну,
Якім пасналіты люд
Чужую славіць айчыну,
Сваю затаптаўшы ў бруд.
(«На струнах...»)

Трэцця, як Вольга Агапонава, глядзяць на будучыню і прышласць нашага народа праз прызму веры. Гэтыя радкі, на маю думку, вельмі трапна і цудоўна характарызуюць нас на нашым гістарычным раздарожжы:

«Даруецца ці не мая бяздзейнасць?» —
Ён пракрычаў з маленнем багавейным,
І ўбачылі тут у плямах... іншы крыж,
Які народы памянялі на прэстыж,
Пакінуць не змаглі, а несці адракліся...
(«Апошні Суд»)

У апошняй частцы верша Вольга нагадвае ўсім нам, што напрыканцы жыцця ўсіх чакае Вышэйшы Суд, дзе мы будзем несці адказнасць за свае ўчынкі. І гэты Суд чакае не толькі кожнага асобнага чалавека, але цэлыя народы і нацыі:

Спадае мішура з вачэй
Людского роду.
Пад крыжам... беларус стаіць
І бачыць... Бога!
(«Апошні Суд»)

Апроч высокага, якое ўласціва ўсім паэтам, у зборніку знайшлося месца і «простаму», чалавечаму: любові да блізкіх і родных людзей. Людзей, якія ўжо сыйшлі з зямнога жыцця, але ўсё ж па-ранейшаму працягваюць жыць у памяці тых, хто іх любіў і любіць. А самае галоўнае — верыць, як Алена Бабіч, што яны не памерлі, а жывуць у іншым вымярэнні, нябачным нашаму воку:

І як гаварылі,
і як маўчалі,
і як дабрыню
прыняла за ліха,
і як ты казаў,
каб цябе хвалі,
і як ты праз тыдзень
памёр ціха.
(«Дзядуля»)

Таксама Алена вельмі прыгожа апісала нашу мізэрнасць і бездапаможнасць перад сіламі прыроды, а значыць, і перад тым, хто стварыў усё існае, перад Богам:

Гэтым днём раскідала неба
Што хацела, куды глядзела,
Нават гонар змяшала з глебай,
І ад болю здурнела цела.
(«Прычашчэнне»)

Непакоіць аўтараў вершаваных радкоў і «малая», але ж вельмі блізкая Айчына. А гэта — нішто іншае, як родная вёская, якая гібее, памірае. Так, непазбежную смерць свайго роднага куточка апісаў Павел Каспяровіч:

Ані бацькі няма, ані маці,
Толькі прывіды ходзяць па хаце.
І бягуць па заснежаным следзе,
Можа, едзе хто там, можа, едзе.
(«Рэквіем па беларускай вёсцы»)

Будучы святаром, аўтар не абмінуў і таго, што чакае кожнага пасля скачэння жыццёвай місіі. Таму заклікае чытачоў ужо цяпер задумацца аб тым, што ён хоча для сябе: вечныя пакуты пекла ці незямную асалоду раю:

Ці справа стаяць, ці злева,
Авечкаю быць ці казлом,
Каму прысвячаць свае спевы,
Ісці за дабром, альбо злом.
(«Ні надыход снегападу»)

Падсумоўваючы ўсё вышэй сказанае, зазначу, што «Каложскі Дабравест» — гэта не проста зборнік вершаў на духоўную тэматыку, а нешта большае. У ім — падтрымка кожнага з нас, якую паслаў нам наш Войча праз сваіх найлепшых сыноў і дачок. Жыццёвы крыж якіх — умацоўваць веру і надзею на лепшае будучае ўсіх нас — шараговых абывацеляў. Такое іх наканаванне: быць гонарам і сумленнем нашага народа, выкрываць усе хібы і заганы нашага сучаснага і мінулага, паказваць шлях у лепшае заўтра, зазываць свой народ да шчырай і плённай працы на карысць нашага агульнага дома — Беларусі.

Сяргей Блінкоўскі

Джэймс М. Бары. Пітэр Пэн

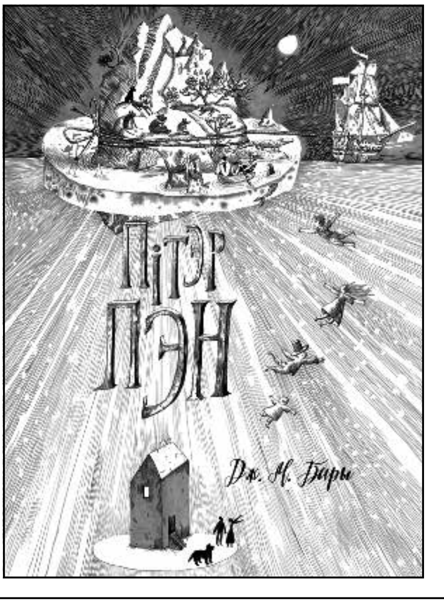
Гэта першы пераклад на беларускую мову самага знакамітага твора англійскага пісьменніка Джэймса Мэцью Бары пра хлопчыка Пітэра і чароўную краіну Неверляндыю, у якой ён жыве.

Кніга пра тое, як туды трапілі Вэндзі, Джон і Майкл — дзеці з нашага свету, — і пра прыгоды, якія іх там напаткалі.

Пераклаў яе на беларускую Уладзь Лянкевіч. Кніга аздоблена аўтарскімі ілюстрацыямі мастачкі Кацярыны Дубовік.

«Пітэр Пэн» — не з тых кніг, якія збіраюць пыл на паліцах. Яе пачынаеш любіць у дзяцінстве, але з цягам часу разумееш усё глыбей. Перакладчык прызнаўся, што гісторыя вартая таго, каб пераасэнсоўваць яе дарослым. Менавіта таму яна настолькі прыдатная да чытання ўголас — і дзеці будуць рады, і бацькі не засумуюць.

Кніга пра Пітэра Пэна па-беларуску змяшчае каля 70 аўтарскіх ілюстрацый Кацярыны Дубовік.

Зараслава Камінская. Русалкі клічуць

Больш за 50 гадоў спатрэбілася, каб імя і творы мастачкі Алены Кіш прагучалі ў Беларусі...

У 2011 годзе Галіна Адамовіч прысвяціла ёй дакументальны фільм «Маляваны рай». Праз два гады ў Менску прайшла выстава яе твораў, летась яе працы натхнілі дызайнерак на стварэнне цэлага брэнду шаўковых хустак. А зусім нядаўна ў продаж трапіла першая мастацкая кніга, прысвечаная Алене Кіш!

«Яна рабіла сваё, нягледзячы ні на што. Нават калі яе лічылі вар'яткай, яна рабіла тое, што любіла», — кажа пра гераіню сваёй містычна-дэтэктыўнай аповесці аўтарка.

Зараслава Камінская — выпускніца журфака БДУ. Жыве ў Менску, працуе рэкламшчыцай. Аповесць «Русалкі клічуць», якая выйшла ў серыі «Пункт адліку» Саюза беларускіх пісьменнікаў у выдавецтве «Кнігазбор» — яе дэбют. Кніга выйшла дзякуючы вучобе Зараславы ў Школе маладога пісьменніка пры СБП. Умовай паступлення на другі год была ідэя кнігі. Зараслава вырашыла, што напіша пра Алену Кіш.

«Яна была самародкам, талентам, які ацанілі толькі пасля смерці. Яна пражыла ўсё жыццё адна, у самоце. Хадзіла па вёсках і малявала дываны. Не за грошы, а за кавалак хлеба. Яе лёс і творчасць адразу мяне зацікавілі, як толькі я сутыкнулася з ёю», — прызналася Зараслава.

Алена Кіш нарадзілася ў 1889 годзе на Случчыне. Пра яе жыццё вядома надзвычай мала. Яна была мастачкай-вандроўніцай, малявала дываны з казачна-экзатычнымі сюжэтамі. У 1949 годзе ўчыніла самагубства, утапіўшыся ў рацэ. Упершыню яе імя шырока прагучала ў 1978 годзе дзякуючы мастаку Уладзімеру Басалыгу, які сабраў і прадставіў яе працы на І Рэспубліканскай выставе народных дываноў.

«Яна захапіла мяне. Гэта чалавек, які рабіў сваё, нягледзячы ні на што. Нават калі яе лічылі на вёсцы вар'яткай, яна рабіла тое, што любіла. Кіш жыла мастацтвам нават пасля вайны, калі была галеча. Яна малявала тады, калі, здавалася, мастацтва і не патрэбнае. Але сваёй творчасцю яна паказала, што мастацтва патрэбнае і ў цямнейшыя часы. Мастацтва Алены Кіш простае, і гэтым яно падкупляе. Мяне ўражвае яе моц і талент», — кажа аўтарка.

У аповесці «Русалкі клічуць» перапляталюцца некалькі часавых пластоў. У адным галоўная гераіня — сама Алена Кіш напрыканцы 1940-х. Другі распавядае пра прыгоды студэнткі Лізы ў наш час. У арандаваных кватэры дзяўчына знаходзіць выразкі са старых газет і дазнаецца пра Алену Кіш. Захопленая яе гісторыяй, Ліза трапляе на след дываноў мастачкі ў адной з вёсак, дзе пасля вайны спынялася Кіш. Яна — у цэнтры «палявання» на спадчыну мастачкі на фоне таямніцаў, здрады, кахання і забойства.

Гераінямі другога плану ў аповесці Зараславы Камінскай сталі русалкі. Аўтарка сцвярджае, што ў беларускай міфалогіі русалка, з аднаго боку, слабая істота, самагубца, якая ўтапілася праз нешчаслівае каханне. З іншага боку, русалкі — гэта забойцы, якія маглі заказытаць і зацягнуць за сабою ў возера...

«Такая дваістасць ёсць у кожным. Гэты шлях ад ахвяры да моцнага чалавека, які можа супрацьстаяць завядзёнцы ці думкам большасці, — Ліза яго прайшла, але Алена Кіш не паспела прайсці. Таму гэта кніга пра пошукі сябе. Пра шлях, які пачынаецца там, дзе ты не ведаеш, хто ты і што рабіць», — упэўненая Зараслава Камінская.

Дзмітры Гурневіч

Аліна Длатоўская. Ген зямлі

Дэбютная серыя «Пункт адліку» папоўнілася адразу некалькімі празаічнымі кнігамі, аўтарамі якіх з'яўляюцца выпускнікі Школы маладога пісьменніка пры СБП.

Зборнікі сталі плёнам навучання на другім курсе Школы. Сёння мы прадстаўляем аповесць «Ген зямлі» Аліны Длатоўскай. Пра пакуты творчасці, жанр антыўтопіі і незалежнае жыццё літаратурных персанажаў Аліну распытала яе каляжанка па Школе і па кніжнай серыі Ніна Лістота.

— «Ген зямлі» — гэта назва твора, аднак ці можна неяк акрэсліць само паняцце?

— Ген зямлі — гэта адчуванне сябе беларусам. У кнізе ёсць на тое намёк, што, з аднаго боку, гэта ці то формула, ці то мутацыя ДНК. Але насамрэч гэта ўнутранае адчуванне: яно, аднак, не ва ўсіх людзей праяўляецца...

— Можна сказаць, гэта абуджэнне нацыянальнай свядомасці?

— Так, але яно замаскіраванае ў штосьці больш фантастычнае, пададзенае ў больш цікавым ключы. Бо ў большасці з тых, у каго прачынаецца «ген зямлі», з'яўляюцца звышздольнасці. Напрыклад, яны могуць чытаць думкі, разумець чужое мінулае, маюць суперпамяць, бачаць прывідаў і гэтак далей.

— У якім кантэксце, па месцы і па часе, адбываецца дзеянне ў кнізе?

— Гэта недалёкая будучыня або сучаснасць, аднак у нейкім паралельным сусвеце, нешта каля нас. Гэта былая Беларусь, якая ў адзін момант уваходзіць у Аб'яднанне Еўрапейскіх Рэспублік. У ім знаходзяцца Расія, Беларусь, Украіна, Літва, Польшча. Аб'яднанне гэтае адбылося, каб супрацьстаяць тэрарыстычнаму ціску, бо, маўляў, гуртам мы мацней. Але калі толькі знешні ціск быў падаўлены, Расія паступова пачала падмінаць пад сябе ўсе астатнія краіны, каб зрабіць адну дзяржаву з агульнай мовай, культурай, ідэалогіяй. Ствралася адна нацыя, а болей быццам бы нічога не было патрэбна.

— Ты вырашыла стварыць нешта падобнае да антыўтопіі. Чаму абрала менавіта такі жанр?

— Сапраўды, можна сказаць, што гэта менавіта такі жанр ці нешта блізкае да яго. Аднак я не ставіла сабе канкрэтнай мэты. Першаснымі былі персанажы. Мне трэба было памясціць іх у нейкі кантэкст. Бо я ведала, хто такія гэтыя героі, што ў іх ёсць пэўныя здольнасці і што здольнасці павінны неяк раскрыцца. Менавіта пад персанажаў мэтанакіравана ствралася сітуацыя. Атрымаўся пэўны сусвет — і ў многім ён дапрацоўваўся ў Школе маладога пісьменніка разам з маёй куратаркай Ганнай Бутырчык...

— На фінальны занятак другога года Школы маладога пісьменніка ты прыйшла без гатовага твора...

— Калі мы з выпускнікамі Школы прэзентавалі свае творы на пачатку чэрвеня, у мяне не было напісана нават трацiны. Спачатку не хацелася нават ісці на «абарону дыплома»... Я была вельмі здзіўлена, што ў астатніх выпускнікоў ужо былі цэлыя рукапісы. Я не чакала пачуць нейкі станоўчы водгук на сваю працу. І калі Алесь Пашкевіч спытаў у мяне: «Ці зможаш за лета дапісаць аповесць?» — я зусім механічна адказала, што змагу. Пэўна, у той момант я падумала, што ўсё паспею. Аднак я працую ў сферы турызму, дзе самая гарачая — летняя пара. Увесь чэрвень афармлялі візы на фестываль у Італіі — быў вельмі напружаны час; на цэлы ліпень я з'ехала праводзіць фестываль у Балгарыі. Такім чынам, у мяне застаўся толькі жнівень. Я вярнулася дадому і ўзгадала, што павінна стрымаць абяцанне... Такім чынам я пачала працаваць: у мяне такая методыка, спачатку пішу, затым шмат крэслю. На два тыдні спазнілася з дэдлайнам. Але кніга ўсё-такі выйшла!

— Як думаеш, на каго разлічаны «Ген зямлі», хто яго патэнцыйныя чытачы?

— Я сама пачала размаўляць па-беларуску, калі мне было 14 гадоў. Усё пачалося з таго, што да нас у школу прыйшла проста ачмурэнная настаўніца беларускай мовы Алеся Мікульская (раней мы ставіліся да беларускай мовы як да нейкага дадатковага прадмету). Яна пачала распавядаць нам пра Багдановіча, пра Караткевіча, пра Коласа і пра Купалу. Прычым расказвала так, быццам гэта яе сябры! Мы пачалі чытаць па-беларуску, размаўляць... Але я люблю, скажам так, «лёгкую» літаратуру, — мне хацелася фэнтэзі, фантастыкі. Як на мой густ, гэта вельмі класныя жанры, хоць сёння да іх часам ставяцца пагардліва... Таму сваю кнігу я пісала для такіх вось чатырнаццацігадовых Аліны ці Васі, якім хочацца пачытаць нешта падлеткавае на беларускай мове.

— Што такое пісьменніцтва для цябе?

— Па-першае, гэта працэс, без якога я проста не магу — працэс выпускання герояў з галавы на паперу, бо інакш яны ўчыняць там вэрхал. Па-другое, гэта спосаб данесці свае думкі, погляды да іншых людзей. Па-трэцяе, гэта хобі, якое прыносіць мне задавальненне.

Гутарыла Ніна Лістота

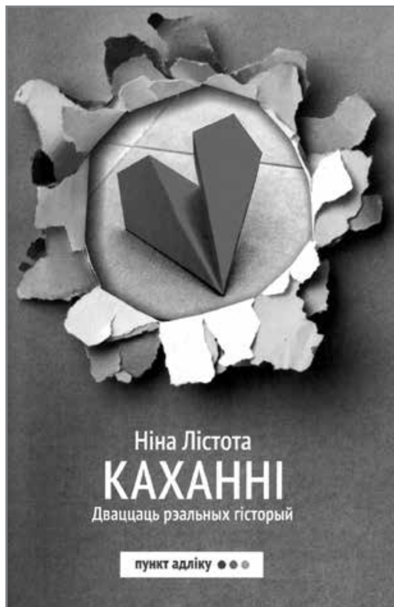
Ніна Лістота. Каханні.

Гэты дэбют у прозе маладой журналісткі і паэтэсы Ніны Лістоты спачатку быў яе праектам падчас навучання ў Школе маладога пісьменніка.

Задума цікавая: сабраць рэальныя гісторыі кахання, якія аўтарка чула ад выпадковых знаёмых і блізкіх сяброў. Задача на самай справе нялёгкая. Па-першае, трэба ўмець слухаць, і каб чалавек захацеў з табой падзяліцца... А па-другое, трэба не ператварыць пачутае ні ў пошлую байку, ні ў слязлівы распавед для глянцавага часопіса. Аўтару ўдалося «збалансаваць» на мяжы.

«Дваццаць гісторый кахання рэальных людзей... Дваццаць спроб даведацца, што ж такое яно, каханне па-беларуску. Унікальнасць зборніка ў тым, што вы патрапляеце не толькі ў мастацкі свет, але і нібыта ў рэаліці-шоў»... Героі — самыя розныя. Ёсць вядомыя музыканты, мастакі, тэатралы, ёсць тыя, хто працуе ў сталовай, касметычным салоне ці бальніцы. Для кагосьці каханне — выпакутаванае, аплочанае дарагой цаной. Хтосьці яго губляе, растрачвае. Часам няўменне дараваць прыводзіць да трагедыі. А як сумясціць творчасць і сямейны побыт? Вось апантаная мастачка выбірае творчасць — муж-інжынер такі нецікавы, праўда? А аказваецца, губляе і сваё мастацтва. Малады хлопец няўдала нырнуў. Страціў магчымасць хадзіць. Але па інтэрнэце знайшоў дзяўчыну, з якой стварыў сям'ю... Каханне мае розныя аблічы, а сутнасць у яго адна...

Людміла Рублеўская

Літаратурная Беларусь

Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by